

Hajdúsági Tükör

15. évfolyam 2. szám

2022. második negyedév, nyár

Kulturális és közéleti magazin

Ára: 500 Ft

Néhány cím a tartalomból:

A haza tragédiája. Trianon	3	Farkaskaland Böszörményben s környékén	12-13
Akadémiai Díjas tudós. Kövér György portréja	4-6	Világhírű feltaláló, finom lelkű költő. Veress Ferenc pályaképe ...	15-16
A puszta őszi állata, a racka	6-7	Petőfi Zenei Díjas harsonás. Varga Nóri	19-20
Régi kerítések, kapuk, ajtók, ablakok, megható üzenetek	8	Hajdúdorog Város Napjához	20-21
Élményalapú tehetséggondozás a gimnáziumban	9-10	Harangtorony a domb tetején. Hadház erődtemploma	22
Attila hun király sírja a Tóció medrében?	11-12	Házasság az üllő előtt. A kovácsmesterség, s ami mögötte van.....	23

Varjasi Imre

A CSERGETÉS

FEGYVERÜK A CÍMERÜK

Hajdúböszörményben, ez év májusában immár 12. alkalommal rendeztek közös csergetést, ahová a Hajdúságból, az ország több pontjából, de még a határon túlról is érkeztek pásztorok és hagyományőrök.

S, hogy mit érdemes tudni erről a kézségről? Felidézzük néhány mondatban. Először is. Egy csikós ügyessége valamikor a karikás ostor használatakor (hogyan kezelte az eszközt), tehát a jártasságában is mérhető volt. Adott esetben például olyan tökéletesen tudott célozni a karikással, hogy a ló homlokáról a legyet is lecsapta. Másodszor. A karikás a pásztornépek jellemző terelőeszköze volt, amit a hajdúsági csikós, akármerre ment, mindig a nyakán hordott. Ha a ménest lóháton őrizte, akkor feje felett forgatva, elöl egyet rántott rajta, s az ostor elcsattant.

FARKASFOGÁS KARIKÁSSAL

„A csikósoknak, akik a ménesekre vigyáztak, a KARIKÁS OSTOR volt a fegyverük és egyben a címerük. A vállukra tekerve hordták. Ezzel terelték a jószágot, de azon túl még tűzokot is tudtak fogni, de ütöttek is vele. A karikás ostor nagyon jó volt a védekezésre, vagy verekedésre, ezzel tudták egymást jól elagyabugyalni” – mesélte egy alkalommal Buczkó József néprajzkutató.

„Az ostorcsapáshoz a jó váll-üzletek mellett, erős kar és laza csukló szükséges” – ezt már a hozzáértők hangsúlyozzák. Ezt igényli az a bizonyos apró bólintó mozdulat, amely az ostor folyamatos forgatása közben, a csikós előtt egy pillanatra bekunkorod-

va szólaltatja meg a sudarat, és ezt követően azonnal visszatér a körívre. Konkrét példán bemutatva: a csikósok egyik igen régi ügyességi próbája volt a „farkas-fogás-karikással” nevű kunszt, ami része volt a szilaj pásztorkodásnak. A testi erőn kívül nagy bátorságot, ügyességet és lélekjelenlétet követelt, hiszen testközelből kellett elejteni a farkast, miközben a csikós kemény kézzel tartotta a ragadozótól ösztönösen rettegő lovat is. Az ostorszíj végére vékony drótot fontak, ehhez pedig ólomnehezéket erősítettek. Amennyiben ez a farkas nyakára tekeredett, akkor a nehezék és a drót nem engedte kioldódni, hurokba szorította a ragadozó nyakát. A csikós ekkor vágta ugrasztotta lovát, és mindaddig maga után vonszolta a vadat, amíg az ki nem múlt.

S, hogy miért csattan az ostor? Nos, a válasz kézenfekvőnek tűnik. Amikor az ostort készítik, a végére sudárt kötnek. A sudár, azaz ostorhegy, adja a hangot. Régebben lószőrből készült, újabban rafiából. Megfelelő technikát használva a sudár adta hang átlépi a hangsebességet (330 m/s) és hangrobbanás keletkezik. Nem mellesleg ez volt az első ember alkotta eszköz, mely működésekor átlépte a hangsebességet.

GENERÁCIÓRÓL GENERÁCIÓRA

Ha a juhászoknak a pásztort a jelképük, akkor a csikósoknak a karikás. A jószágot többnyire nem ütöttek, inkább az ostorcsattogtatással terelték a pásztoremberek. Egy karikás ostor generációról generációra öröklődött, apáról fiúra. Mindenki beleszületett abba, ami az apja mestersege is volt. A fegyvernek sem utolsó eszköz nevét, az ostor több ágból álló nyaki részét összekapcsoló

réz- vagy vaskarikáról kapta. Idővel aztán ezek a karikák elmaradtak, felváltotta azokat a bőrből készült fül. Minden karikás egyedi a maga nemében. A készítő a nyeléhez szükséges fát sokszor érlelték, vagy épp erre a célra nevelték, amelyet aztán kifaragtak, de volt, hogy csontberakást is készítettek. Általában a maguk környezetéből vették a díszítés témáját. A legtöbbet alkalmazott minták a felkelő sugaras nap, a telehold, a magyar korona, a legény ölelgeti a babáját, a csikós tereli a jószágot, vagy éppen a kuttyát mintázta meg a készítő. Gyakori díszítőelem volt még a kés, a villa, a gémeskút, a bogrács, a ló, a tehén, a virág, a címerábrázolás, s ezeket kiegészíthette a datálás, a helymegjelölés és a monogram elhelyezése. Egy ostor két-három méter hosszú. Erre azért volt szükség, mert ha ütött vagy fogott vele a csikós, lóhátról el kellett érni a célt. A karikás ostor rangját a terelő eszközök között a díszítményén túl az is adja, hogy használata nagy ügyességet kíván. A megfelelő technikával történő megszólaltatása, az ostopattogatás vagy „csergetés” mára, a Hortobágy környéki településeken az ünnepi szokások részévé is vált.

A néphagyomány szerint a pásztorok Szent György napjától, április 24-től számították a tavasz kezdetét, és ekkor hajtották ki a jószágokat a téli szálláshelyekről a legelőkre, ösztökének használva a karikás ostort. Nem bántva, csak csattogtatással terelve a négylábúakat. A Hajdúságban, a Szent György-napi kihajtáshoz hasonlóan a csergetés is fontos hagyomány, közösségi esemény, amelyet továbbadnak a fiatalabb generációnak. Hajdúböszörményben ezt a szokást gyakorolják évről évre a pásztorhagyományok elkötelezettjei.

Isten áldása legyen rajtuk!

Maginé Piller Rita

NEM MARADT EZ ÍGY!

Egy egész nemzet kérdésére – Maradhat ez így? – adott feleletet József Attila „Nem, nem, soha!” című művével. A trianoni békeszerződésre adott válasz volt ez, amely meglepően egybeesett a Trianon latin szó jelentésével: „három nem”.

Olyan igazságtalan döntés volt a nagyhatalmak részéről Trianon határozata, amelyet az emberiség történelme ritkán lát. A szerződést a versailles-i Nagy Trianon-kastély folyosóján, a LaGalérie des Cotteiben írták alá 1920. június 4-én délután, 16 óra 32 perckor. Magyarország területének 72 százalékát, lakosságának 62 százalékát veszíti el. Soha nem látott gyász borult a magyar nemzetre. Én életemben először Édesapámtól hallottam Trianon tragédiájáról. Nagyon fiatal voltam, de szavai mélyen beleégtek személyiségembe: „Mikor az emberek megtudták, mi történt hazájukkal, itt, Miskolcon megszólaltak a harangok, az emberek elnémultak, az utcákon megrendülten letérdepeltek, mindenki csendben imádkozott. Soha nem tapasztalt, döbbsent csend uralkodott. Ezek a mondatok zúgtak végig az utcákon: Ez nem lehet. Ez nem történhet meg. Ezt nem lehet megtenni.”

A hétköznapi emberek mellett az írókat, költőket, művészeket, de mindenkit alapjaiban rázott meg Trianon híre. Karinthy Frigyes az amputált ember fájdalomérzetéhez hasonlítja az elvesztett területek miatti szenvedést. Reményik Sándor Gyűrűt készítették című versében egy lángoló, égető gyűrűhöz hasonlítja, mely az ujjain érzett fájdalomként eszébe juttatja a haza tragédiáját.

József Attila mintegy másfél évvel a trianoni döntés után írta meg Nem! Nem! Soha! című versét. A költemény nyolc évtizedig minden verseskötetből kimaradt, az ezredfordulón jelenhetett meg újra.

A versből két őszinte, a magyarokra általánosan jellemző érzést szeretnék kiemelni, mely Trianonhoz való viszonyunkat meghatározza. Az egyik az elkeseredett indulat, mely elementáris erővel tör fel a versből. A „szembeszállunk mi a poklok kapuival”, a „hazánkat akarjuk! vagy érte meghalunk” részletek erről a tehetetlen dühről tanúskodnak. A másik azonban a határon túliak iránti, szinte a gyermekekre jellemző őszinte szeretet, mély aggodalom: „Várjatok, Testvérek, ott leszünk, nem adunk!”

József Attila alkotásában az erős indulat és a tettekre való felszólítás után, a záróstrófában egy rendkívül pozitív jövőkép rajzolódik ki: „Úgy fogsz tündökölni, mint régen, fényesen.”

Juhász Gyula Trianon című versében így ír: „Nem kell beszélni róla sohasem, / De mindig, mindig gondoljunk reá.” Óriási fájdalomkor mond ilyet az ember. Amikor nagy gyötrelmet ér bennünket, akkor az ember elhallgat, nem tud megszólalni. Ahhoz idő kell. Az ember nem tudja, miért kapja azt a szenvedést, ami osztályrésze lesz élete során. Nemcsak egy embernek, hanem egy nemzetnek is van élete, öröme, tragédiája, szenvedése. Én hiszem, hogy az ember a szenvedés által megerősödik. Csak egy bizonyos időtávlatból tudjuk meg, mi volt az értelme, utólag látjuk meg, hogy anélkül most kevesebbek lennénk. Ha az ember szenvedést kap, akkor sírni kell! Ha valamit elveszít, vagy ha valamit nagyon szeretne, és az meghiúsul, azt meg kell gyászolni! De utána fel kell állni!

A keresztény Magyarország Istenbe, a Názáreti Jézus feltámadásába kapaszkodott bele, az Ő gondviselésébe, hogy nem hagyja el hazánkat, nem fordul el tőlünk. Én úgy érzem, nekünk, mai magyaroknak óriási felelősségünk van abban, hogy a József Attila-i mondatot beteljesítsük: „Nem engedjük soha! soha Árpád honát!” Magyaránként tanítványaimnak sokszor megfogalmazom: Trianon akkor szűnik meg, ha szóhasználatunkban is hűek leszünk az elszakított területekhez. Ha Kolozsvárt, Gyergyószárhegyet Erdélynek és nem Romániának, ha Kassát, Pozsonyt Felvidéknek és nem Szlovákiának, ha Beregszász, Munkács városát Kárpátaljának és nem Ukrajnának hívjuk. Még akkor is, ha hivatalosan ezekhez az országokhoz tartoznak.

Felelősségünk abban is áll, hogy vegyük észre a határon túliak által képviselt értékeket és támogassuk őket! Lássuk meg Bőjte Csaba egész Európa számára példát mutató gyermekmentő és nemzetet vezető karizmatikus alakját! De vegyük észre a könnyűzene egyik emblematis, jelenkori tehetségét, a Gyergyószentmiklósról származó, öt fiatal tehetségből álló Bagossy Brothers Company együttes eredeti és színvonalas munkáját is! És örüljünk az erdélyi, kárpátaljai gyökerekkel rendelkező, értünk dolgozó orvosainknak is! Trianon akkor szűnik meg, ha élő kapcsolatunk van az elszakított

területek magyarjaival, ha észrevevessük a lehetőségeket, hogyan támogathatjuk őket, hogyan gazdagíthatjuk velük együtt nemzetünket. És akkor válaszolhatunk a feltejt kérdésre: „Maradhat ez így?” Nem, nem maradt ez így!!! Nem, nem, soha!

József Attila: Nem! Nem! Soha!

Szép kincses Kolozsvár, Mátyás büszkesége
Nem lehet, nem, soha! Oláhország éke!
Nem teremhet Bánát a rácnak kenyeret!
Magyar szél fog fúni a Kárpátok felett!

Ha eljő az idő - a sírok nyílnak fel,
Ha eljő az idő - a magyar talpra kel,
Ha eljő az idő - erős lesz a karunk,
Várjatok, Testvérek, ott leszünk, nem adunk!

Majd nemes haraggal rohanunk előre,
Vérkeresztet festünk majd a határkörre
És mindent letiprunk! - Az lesz a viadal!! -
Szembeszállunk mi a poklok kapuival!

Bömbölve rohanunk majd, mint a tengerár,
Egy csepp vérig küzdünk s áll a magyar határ
Teljes egészében, mint nem is oly régen
És csillagunk ismét tündöklök az égen.

A lobogónk lobog, villámlék a kardunk,
Fut a gaz előlünk - hisz magyarok vagyunk!
Felhatol az égig haragos szózatunk:
Hazánkat akarjuk! vagy érte meghalunk.

Nem lesz kisebb Hazánk, nem,
egy arasszal sem,
Úgy fogsz tündökölni, mint régen, fényesen,
Magyar rónán, hegyen egy kiáltás zúg át:
Nem engedjük soha! soha Árpád honát!

1922 első fele

Maginé Piller Rita

A szerző Miskolcon született 1977-ben. Mintegy 20 éve él Hajdúböszörményben férjével és két kislányukkal. Egerben végzett magyar-katolikus hittanár szakon, majd a Miskolci Egyetem magyar szakán diplomázott. 2000 óta tanít a Hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban. Tanári hivatásának alapkövei a keresztény szellemiség, a magyarságtudat és a határon túli költők, írók művészete iránti elkötelezettség.

Bertalan Erzsébet

Mindig tudatában volt, honnan indult

Hajdúböszörményben született és nevelkedett. Itt töltötte ifjúkora jelentős részét Kövér György történész, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja, az MTA Gazdaságtörténeti Albizottságának elnöke. Hajdúböszörmény közössége 2015-ben díszpolgári címet adományozott számára. Ezzel is elismerve munkásságát és a városhoz fűzött kötődését.

Családunk sokszínűségével, belső feszítőerőivel együtt rendkívül termékeny szellemi közeg volt

”

Apai ágon a Kövér család régi böszörményi családja. Csak két példa: dédnagyapámnak az egyik bátyja, akit egyébként szintén Kövér Györgynek hívtak, 1847-48-ban a Hajdúkerület egyik utolsó országgyűlési képviselője volt. Egy másik: a Nyugati temetőben, amikor 1839-ben megnyitották, a mi családunké volt az első sírhely, amelyben dédnagyapám, nagyapám is nyugszik, és a szüleim is ide vannak eltemetve. Anyai ágon a délvidéki örmény-sváb katolikus Lukács-családból származom. Anyám csak úgy volt hajlandó apámhoz hozzámenni, hogy reverzálást kért és kapott, ami egy böszörményi kálvinista családban elég nagy megbotránkozást váltott ki. Így lettem én is katolikusnak keresztelve, ami egyben azt is jelentette, hogy korán megtapasztalhattam a kisebbségi sors alapélményét (és az ökumené fontosságát). Családunk sokszínűségével, belső feszítőerőivel együtt rendkívül termékeny szellemi közeg volt. Apám gyermekorvosként egyike volt az utolsó polihisztoroknak Böszörményben. A természettudományokon kívül széleskörű szépirodalmi olvasottsággal bírt, próbálkozott drámaírással, kutatót a levéltárban és írt is egészségtörténeti, családtörténeti dolgozatokat. Anyám művészi hajlamokkal megáldott emberként, egy fatális tévedés folytán, az akkori Közgazdasági Kar belkereskedelelem szakán doktorált. Szerencséjére sohasem kellett dolgoznia a belkereskedelemben. Amikor apám hatvanéves korában nyugdíjba ment, anyám kiváltotta a munkakönyvet, ám végül nem állt munkába. Egész életében próbált kitörni – ahogy ő nevezte – a „diplomás cselédi” létből: hol népi bútorokkal és tányérokkal rendezte be a lakás rusztikus előszobá-

ját, hol bábokat és bábszínházat csinált a katolikus iskolában. Végül egy kerámiaszakör jóvoltából keramikus lett, ami rányomta a bélyegét egész lakásunk tárgyi kultúrájára. Böszörményben öt kerámikusként ismerik. Ma is előfordul, hogy felemlégetik, hogy édesapám meggyógyította a család valamelyik gyerekét, vagy újságolják, hogy nekik van édesanyámtól kerámiájuk. Ennyit az emlékezeti beágyazottságomról. Apámtól örökölttem egy tízezer kötetes könyvtárat, amit azóta jelentős mértékben tovább gyarapítottam, anyám pedig nagyfokú nyitottságot plántált belém a művészetek, mindenekelőtt a vizualitás iránt. Ugyanakkor nekem Böszörményben családtagnak már nem élt, a legerősebb kötelék ebben az értelemben a temetőben a családi sírbolthoz kapcsol, amelyhez minden alkalommal ellátogatok, ha a városba jövök.

Magányos, öntörvényű, eleven gyerek voltam

”

Késői gyerek voltam. Nővérem hároméves koromban elkerült otthonról, tehát lényegében egykeként nevelkedtem. Az ötvenes években apám Debrecenben dolgozott, csak hétvégére jött haza, a nővérem szintén Debrecenben, majd Pesten tanult, szóval négyen háromfelé éltünk. A hétvégi együttlétek rendkívül intenzívek voltak: vasárnap reg-

gel apám Arany balladákat olvasott nekem még az ágyban, délelőtt a csordalegelőre vitt, ahol egy kis növényhatározó segítségével „botanizáltunk”. Hazafelé pedig a temetőn keresztül jöve, szinte minden sírról el tudta mondani, hogy melyik hant alatt ki nyugszik. Kertés házunk volt, az udvar minden játékra lehetőséget adott, a gesztenyefán elbújhattam, csak a málnást nem volt szabad dézsmálnom, mert anyám féltette a málnaszörpforrást. Késő délután kivitettem a kissámlimat a kapuba és néztem, hogy találnak haza a tehenek a csordalegelőről. Magányos, öntörvényű, eleven gyerek voltam. Keresztanyám egyszer kölcsönkért egy hétvégére, hogy ő majd megnevel, de délen lemondóan visszahozott, ugyanis reggelitől kezdve éhségstrájkoltam. Az ötvenes évekhez persze az is hozzátartozott, hogy anyámmal sorban álltunk húsert, tüzelőért.

Sok mindenbe belekóstoltam

”

A Kálvineumban kezdtem, ami akkor tanítóképző gyakorlóként működött, aztán felső tagozatba a lányiskolába kerültem, ahol ötödiktől felmenő rendszerben mi voltunk a legnagyobb fiúk, végül a Bocskai-gimnáziumba iratkoztam be. Ötödiktől kezdve mindig tagozatos osztályba jártam (csak orosz tagozat lehetett), ami válogatott társaságot jelentett. A böszörményi kulturális elit gyerekei ilyen tagozatokba jártak, de nem volt ebben semmiféle szegregáció. Az elit inkább kinyílt. Sok mindenbe belekóstoltam: volt, amikor muzsikusként, volt, amikor vegyész vagy orvos akartam lenni. Apám úgy tartotta, hogy hipermotilis gyerek vagyok, s valóban nagy volt a mozgásigényem. A legtöbb időt nem az íróasztal előtt üldögéltem, hanem a sportpályán és a parketten töltöttem (Balog Teri néni tánciskolájában, majd táncklubjában). A Kollégium báljain, mivel legtöbbször a gitárzenekarunk játszott, csak néha mehettem le táncolni szívem hölgyével. A gimnáziumi stúdiumok közül leginkább a magyar és a történelem érdekelt, viszont magyar-történelem szakpárosítást akkoriban évekig nem indítottak az egyetemen. Magyartanárom Kertész László, történelemtanárom Poór János volt, mindkettőjükéről írtam portrét. Negyedikben döntenem kellett, hogy melyik nyelvvvel párosítom vagy a magyar, vagy a történelem szakot, s mivel az orosz tagozaton elég jó alapokat szereztem, kézenfekvőnek tűnt, hogy az orosz legyen a második szakom. Végül történelem–orosz szakra felvételiztem, előfelvételiként 11 hónapot Kalocsán, a seregben húztam le. Amikor az egyetem elvégzése után visszakerültem a gimnáziumba, Poór tanár úr lett a szakfelügyelőm, de sohasem jött hospitálni. Viszont bármikor fordulhattam hozzá tanácsért, beszélgethettünk akár hazafelé menet

is, hiszen a Polgári úton szomszédok voltunk. Tőle hallottam először, hogy a történelem szakmában nincs olyan, hogy ifjú zseni.

Ötévente két érettségi találkozóra járok

”

Amikor végeztem, akkor sehol sem kínálkozott kutatói állás számomra, de Mihály János, a gimnázium igazgatója egy évre visszafogadott engem. Feleségem a Kollégiumban kapott nevelőtanári állást, és egy ottani szobába hozta a gölya a legidősebb lányomat. Osztályfőnök lettem. Csupa kiváló gyerek, Hajdú Zsiga, Lőrinc Gabi, Nemes Pista járt az osztályomba. Egyik régész, másik biológus, harmadik matematikus akart lenni. Mindmáig meghívnak az érettségi találkozókra. Rémes, hogy milyen gyorsan öregszik ez a társaság: idén szeptemberben már a negyvenötödikre készülnek. A miénk „csak” az ötvenötödik. Ötévente két érettségi találkozóra járok. Közben rendhagyó történelemórára szoktak meghívni. Ez tulajdonképpen a Csiha-házaspár direktorátusa alatt kezdődött. Mivel Gyulai Edit tanárnőt tanítottam Debrecenben az egyetemen, ez a hagyomány folytatódott az ő, majd Gyulai Sándor igazgatósága alatt is. Ezek az emberek fontos szerepet játszottak abban, hogy Böszörmény díszpolgárának jelöltek és választottak 2015-ben. Nem is szólva arról a megtiszteltetésről, hogy tavaly, a HBG 400 rendezvényen én mondhattam az emlékszócsédet. Az MTA elnöke 2021 őszén indította el az akadémiai alumnus programot, amit gyakorlatilag mi már évek óta gyakorlunk. Most, május végén ennek a programnak a keretében megyek majd ismét a gimnáziumba, rendhagyó történelemórát tartani. Mint díszpolgárnak további meghívásaim is szoktak lenni. Ilyen volt a Díszpolgárok az orgonáért sorozatban tartott előadásom is, a Bocskai téri nagytemplomban.

A történeti folyamatok egészét hosszabb távon, a mélyebb struktúrákra fókuszálva értelmezzük

”

A debreceni egyetemen dőlt el, hogy a két szakom közül én a történelem mellett kötök ki. Tanárain, Niederhauser Emil, Orosz István, Ránki György ösztönzésére a társadalomtörténeti érdeklődés kerekedett felül, kiegészülve a gazdaságtörténettel. Egyéves böszörményi tanárkodás után, az akkor Marx Károlyról elnevezett Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdaságtörténeti Tanszékére kerültem, ott dolgoztam majd negyedszázadot, s csak 1998-ban jöttem át az ELTE Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszékére. Itt lettem egyetemi tanár, s itt vezetem 2001 óta a Társadalom- és Gazdaságtörténeti Doktori Programot. Ez a társa-

dalomtörténeti érdeklődés indított el azon az úton, hogy barátaimmal, egyetemi, levéltáros, muzeológus kollégáimmal az 1980-as évek végén országosan is megszervezzük a Hajnal István Kör – Társadalomtörténe-

ti Egyesületet. Mind a mai napig évente tartunk konferenciákat, a doktoranduszok újabb évfjára is bekapcsolódnak a munkába. Egyik alapító társamról, Benda Gyuláról elnevezett díjat ítélünk oda a 35 évnél fiatalabb doktoráltak számára. Elmondható, hogy mára meghonosodott és intézményszerűsült a társadalomtörténet Magyarországon. A mi felfogásunkban a társadalomtörténet nem egy külön szféra a gazdaság, a politika, a kultúra jelenségei mellett. Nem pusztán az elitek „nagy embereinek” (politikusok, hadvezérek) ténykedését vesszük szemügyre, hanem a „kis emberekre”, az alsó társadalmi csoportokra, a sokszor alig látható tömegekre, a társadalmi élet hétköznapijaira helyezük a hangsúlyt. Azaz a történeti folyamatok egészét hosszabb távon, a mélyebb struktúrákra fókuszálva értelmezzük, elemezzük. Így a megszakítottságok, a sorsfordulók mellett a hajszálerekben a történelmi folytonosság is élénkebb magyarázó erőre tesz szert.

”

2012-ben Akadémiai Díjat kaptam

Eddigi pályám során sokféle területen kipróbáltam magam: eredetileg az orosz értelmiség és a faluközösség történetével kezdtem, aztán a bankok és bankárok története következett. Írtam életrajzot az ellentmondásos pályát befutó és tragikus sorsú Losonczy Gézáról, aki szintén Böszörményben érettségizett. Egy volt debreceni egyetemi társammal megírtuk a 19-20. századi magyar társadalom történetét, ami egyszerre lett tankönyv és kézikönyv. Megírtam A tisztaeszlári dráma címen a 19. század végi hírhedt per totális társadalomtörténeti elemzését, amely valószínűleg a legnagyobb

súllyal esett a latba, amikor 2012-ben Akadémiai Díjat kaptam, s bizonyára erőteljesen hozzájárult ahhoz is, hogy 2016-ban az MTA levelező tagjának választottak. Kutatói értelemben mindig új területekre vagyok kíváncsi, mostanában Domanovszky Sándor tanítványi körét kutatom. Ő volt az első magyar történész, aki társadalom- és gazdaságtörténeti iskolát alapított.

Számomra a legnagyobb értékkel azok az elismerések bírnak, melyeket szakmai munkásságomért egy szakmai grémium ítél oda

”

Az első szakmai díj, amit kaptam, a Soros Alapítvány Ránki György-díja volt 1999-ben, amit elsősorban a Losonczy Géza életrajz megírásáért ítéltek nekem. A zsűriben valaki megkérdezte, hogy hány Kövér György van: egy 19. százados banktörténész és egy 20. százados biográfus? Felvilágosították, hogy a kettő ugyanaz. A Ránki György-díj személyesen is megérintett, hiszen Ránki a tanárom volt Debrecenben, s tulajdonképpen neki köszönhettem, hogy budapesti egyetemi karrierem elindulhatott. Ráadásul a díjat odaítélő kuratóriumban a magyar történetírás krémje ült. A 2012-es Akadémiai díjat az MTA filozófiai és történettudományok osztálya ítélte nekem. Számomra a legnagyobb értékkel azok az elismerések bírnak, amelyeket szakmai munkásságomért egy szakmai grémium ítél oda. Ezek sorában nagyon kedves a szívemnek a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Pro Archivó oklevele, amelyet 2019 őszén „a levéltár szakmai munkájának támogatásáért” kaptam. Valójában a nyíregyházi levéltárosok kiváló csapatként segítettek engem az eszlári kutatásban, általuk lett olyan a könyv, amilyen. A mostani rendes taggá való megválasztásom az Akadémián, egyfajta betetőződése eddigi pályámnak, s csak remélni tudom, hogy innen még egy meglehetősen hosszú plató nyílik előttem, és nem rögtön lefelé visz az út.

Ez egy olyan szakma, amelyben az ember a szórakozását is megtalálja

”

Édesapám, ha élne, csodálkozna, hogy történész lettem. Nem ilyen ülőfoglalkozást képzelt nekem. Mára egy itthon ülő, magát legjobban a könyvei, a levéltárban és a kéziratárakban az iratok között érző ember lettem. Persze a társasági ember sem veszett ki belőlem. Bár a memóriám már nem a régi, a mozgékonyság, a kreativitás még mindig a legfontosabb éltető elemem. Amit, ha a történész szakmára általánosítok: az ember kutatja az elgondolásához illő forrásokat, de sokszor nem azt találja, amit keresett. S

ilyenkor az egyik nagy kérdés, hogy képesek vagyunk-e megírni így is, amibe belekezdünk, a másik pedig, hogy mit tudunk kezdeni azzal, amit menet közben csak úgy találtunk. Én ebben az utóbbitan elég leleményes vagyok. Az így élém kerülő források erős inspirációt jelentenek, a felfedezés öröme fog el, ha valamilyen téma körvonala meglatom a nyersanyagban. Amíg erre képes leszek, addig meg tudok felelni a kihívásoknak. Ez egy olyan szakma, amelyben az ember a robot mellett, mert anélkül eredmény nincsen, a szórakozását is megtalálja. Ebben az értelemben a munka nekem kikapcsolódás is. Hajdani felsőbb éves debreceni egyetemi társam, legkedvesebb későbbi tanszékvezetőm az ELTE Történeti-Szociológia Tanszéken, ahol szintén tanítottam két évtizedet, mondta egyszer: „Sokáig kell üldözni a szerencsét, hogy egyszer utolérjen bennünket.” Hát az én szívós, nyomozó szenvedélyem ideális az ilyen szerencsevadászathoz.

Te csak írdál böszörményü! ”

S mivel világéletemben új utakat kereső ember voltam, nem nagyon szeretek hátra dőlni, bár mióta emeritus lettem, néha felteszem magamnak a kérdést: vajon mire jut még idő? Elsősorban szerencsés felfedezések révén születő műveim sikeressége, s nem a személyes siker érdekel. Ezt a visszhanghatókörén mérem. Ha egy irodalmártól azt hallom, hogy Eszlár könyvem úgy olvas, mint egy regényt, akkor minden okom megvan a mély megilletődésre.

Ha egy művészettörténész azt mondja akadémiai székfoglalóm után, hogy neki a jelzők tetszettek legjobban, akkor bizony álmélkodom. Talán nem elítélendő azt sugallni, hogy a nyelv és stílus a siker útján a legtöbbet kifejező minőségi tényező. Ezt akkor értettem meg, amikor Losonczy-könyvem szerkesztője azt javasolta: „*Té csak írdál böszörményü!*” Vagyis, hogy kerüljem el a szakmai bikkfanyelv vargabetűit, inkább menjek vissza azokhoz a nyelvi mélyrétegekhez, amelyekbe beleszülettem, belenevelkedtem.

Fel kell nőni a feladathoz, hogy kérdéseikre tudjon az ember meggyőző választ adni ”

A kutatás csak az egyik dolog, ahonnan az ember inspirációt merít, a másik a tanítás. Amikor 1998-ban átmentem az ELTE-re, azzal hívtak oda, hogy vegyem át Bácskai Verától a doktori programot. Emeritusként ma is én vezetem a Társadalom- és Gazdaságtörténeti doktori programot. PhD-seket tanítani azt jelenti, hogy azokkal a diákokkal foglalkozom, akikben erős motiváció él, akikkel kölcsönösen inspirálhatjuk egymást.

Mindig fel kell nőni a feladathoz, hogy kérdéseikre tudjon az ember meggyőző választ adni. A legnagyobb kihívás a legtehetségesebbekkel foglalkozni, amikor a tehetség csiráját még csak megsejti bennük az ember. Némelyikükben néha túlzottan is buzog az ambíció, ilyenkor nyesegetni is kell a szárnyaikat, nehogy elszálljanak. Finoman terelgetni kell őket, hogy a sokszor számomra is ismeretlen terepen a saját útjukat megtalálják. Ebben az értelemben én nagyon nagyra becsülöm a középiskolai tanárokat, hiszen ők egész életükben mások számára termelik a tehetségeket. Önzetlenebb és áldozatosabb tevékenység szerintem nem sok van.

Mindig tudatában voltam, hogy honnan indultam ”

Manapság, egy évben néhány napra vendégként járok Böszörménybe. A vendégbártság jegyében fogadnak, én is egy vendéghez illően viselkedem. Mindig tudatában voltam, hogy honnan indultam, ha erről netán elfeledkeztem volna, akkor erre időnként Böszörmény figyelmeztet. Egy érettségi találkozón éjjel mondta egy srác, hogy nektek sem könnyű, mert ügyelnetek kell arra, hogy mit csináltok, mert itt, nemcsak példálózna veletek, hanem számon is tartják, hogyan sáfarkodtatok a rátok bízott javakkal. Elgondolkodtatott. Hiszen nemcsak a gyökereim böszörményiek, a poggyászomban is vannak itteni dolgok. Persze én is számon tartom, hogy Böszörmény hogyan viszi tovább eredetileg közös örökségünket.

Örömmel látom, hogy szépen rendbe hozták a főteret, de elszomorít, hogy a Hajdúkerület büszke székháza milyen állapotban van. Igazából rajtam sok minden nem múlik, én már csak szemlélő vagyok. Hazahazalátogatok, de nem itt vagyok otthon. Persze itthon, a pesti lakásban is velem van Böszörmény: ha körülnézek, Király Jenő akvarellje, Maghy Zoltán olajfestménye, Pálnagy Balázs grafikája vesz körül.

Bertalan Erzsébet

Cikkünk szerzője tanító, publicista, újságíró. Több mint két évtizede jelennek meg írásai megyei és helyi újságokban.

Évtizedeken át szerkesztő-riporterként dolgozott a böszörményi városi televíziónál, jelenleg a Szabadhajdú hetilap újságíró munkatársa. Portrék, riportok kiváló művelője, ismeretterjesztő filmek értő készítője, a Hajdúság értékeinek avatott, bemutató tollforgatója.

ŐSI LÉTÜNK PU

„LECTORI SALUTEM...” – ÜDVÖZLET AZ OLVASÓNAK!

Az 1920-as, 30-as évek hajdúböszörményi polgári hetilapjainak hasábjain nem találunk szalagcímmel ellátott híradásokat a jószágok tavaszi kihajtásáról. Ez valahogy természetesnek, időszerű eseménynek számított. A város külsőségeiben még a 20. század második felében is megszokott volt az utakat és kanálisokat kisajátító csorda, csürhe vagy kisebb juhsereglet látványa.

A 21. század urbanizálódott ember-tömegei számára ismeretlen az ilyesfajta „vidéki panoráma”. Ez az uniformizált városi léttől idegen kilátás már nemcsak itt a Hajdúságban, hanem általánosan, az ország infrastrukturális vérkeringésébe becsatolt falusias településeken is kuriózumszámba megy. A térségünkben a Hortobágy az egyedüli turisztikailag is kiemelt terület, ahol a több száz évig működő pásztorkó életforma fennmaradt. A számonkérés, amely ennek az ősi mesterségnek a kihalása miatt érlelődik a pusztai emberének lelkében, most elmarad, mivel tudjuk, a létezésünket biztosító kényelem mindent maga alá gyűr. A digitális világ hegemoniája elhozta számunkra a steril jövőkép hétköznapi valóságát. Gombnyomástól gombnyomásig élünk, és ebbe a „hamiskás létbe” nem fér bele a természet alkotta tökéletes rendszerre való őszinte rácsodálkozás. Itt, a Hajdúság szívében még fájdalmasabb nyomon követni ezt a fajta változást. Látni, hogy pattannak el a vékonyra kopott szálak, amiket a hajdú őseink vastagon fűztek szorosra köztük és a rájuk bízott állategyüttesek között. Ennek a „szimbiózisnak” volt köszönhető, hogy őseink azzá az értéktérítő és történelemformáló közösséggé váltak, akiknek a szájából őszintén hangzott a hajdú öntudatot karcosan meghatározó jelmondat: „Inkább törni, mint hajolni!”

Ez a rövid cikk ezt a kitartást hivatott bemutatni a racka juhok megmaradásának és továbbélésének példáján keresztül.

„HULLJON A FÉRGESE!”

Őseinknél a ló után a juh számított a legfontosabb háziállatnak. A honfoglaló

Nagy Zsolt

PARASZTAI LENYOMATA - A RACKA

magyarokkal érkezett ősi racka juhokat itt a Kárpátok gyűrűjében „nemesítették” tovább a 16.-17. században. A racka juhok alföldi vagy hortobágyi alfajának mindkétivarban dugóhúzószzerűen, erősen V-alakban pödörött szarvai vannak. Ez az állat egyedülálló küllemét, színét, kitartó és szívós jellemét annak a rideg állattartásnak köszönheti, amelynek embert és jószágot egyaránt próbára tevő szélsőséges hatásai már évszázadokkal ezelőtt kijelölték a tenyésztés karakteres irányvonalát. Télen-nyáron, éjjel-nappal, esőben-hóban a szabadban éltek. Ez a szittyá létforma egészen az idegen tájfajták, köztük a sváb és merinói juhok megjelenéséig, a tartásmód meghatározó formájának számított. Az igényes „birka” megjelenése az úri pompa növelése mellett (finomabb gyapjú = finomabb kelme) a piacorientált birodalmi szemléletnek volt a hozadéka. A juhos gazdák a birkások mellé az állatorvosokat is odaültethették a jószágok farához. Mégis a „német birkák” száma a 19. század elejétől kezdve rohamosan nőni kezdett, mígnem száz év elteltével, az 1900-as évek első felére, szinte teljesen kiszorították a tenyésztésből a „durva gyapjas” magyar racka juhok, amely ekkorra már a Hortobágyon falkákban legeltetett néhány ezres létszámtól eltekintve, csak imitt-amott volt megtalálható a hajdúsági parasztudvarok akoljaiban.

A BÖSZÖRMÉNYI SZÁL

A birka hegemoniája itt, a Hajdúságban nem tudott olyan egységes arculatot kialakítani, mint az Alföld többi részén. A haj-

dúböszörményi parasztok és juhászok sokáig ragaszkodtak a rackához, külön nyájukban járaták őket. A tanyavilág és a szikes határrészek elmaradhatatlan elemei voltak. A racka juh bőre kellett az extenzív gazdálkodást végző földművelő és állattartó lakosoknak az időtálló, meleg bunda elkészítéséhez. Közismert, hogy a bösörményiek kezén megmaradt racka juhok között a fekete színváltozat számított népszerűnek. Köszönhető ez annak a néprajzi ténynek, hogy itt, a városban a népi viseletben a sötét színek domináltak. A báránnyal prémizett, szépen hímzett női kisbundák, a gombos bekecsek és a vállas paraszt- és pásztorbundák mind-mind a fekete juhírház felhasználásának sokszínűségét és a szakavatott helyi szücsök kezeinek munkáját dicsérik. Nem beszélve a bösörményi cifra szűrőkről, amelyeknek az alapanyagát szintén a fekete rackák gyapjából készített posztó jelentette. De a juhoknak nemcsak az egyirányú – a viseletekhez és kiegészítőkhöz kötött – felhasználása volt jellemző. Ahogy a Kárpát-medence egyéb parasztportáján, úgy a Hajdúság szívében is alig maradt valami, amit a kutyák elé lehetett dobni egy-egy juhnyúzást követően.

AZ ÚJ KEZDET

A racka juh évszázadokig az alföldi pásztorokdás meghatározó eleme volt. A külterjes tartáshoz szokott és éppen ezért szilajabb, hevesebb vérmérsékletű rackát tökéletes szervezeti szilárdsága, jó legelőkészsége, kiváló anyai ösztönei és jó báránnevelő képessége ellenére, a 20. század elejére a

kipusztulás veszélye fenyegette. Alacsony egyedszámuk a II. világháborút követően még tovább csökkent. Ekkor vált általánossá a Hankó Béla által használt Hortobágyi racka juh elnevezés is, mivel ez a Petőfi révén Isten homlokaként aposztrofált vadregényes táj és környéke, volt ennek a fajtának az inkubátora. Éppen ezért az erősen megcsappant állomány felszaporítását a debreceni és Hortobágy környéki hajdúsági portákról összeszedett racka juhokkal próbálták megoldani. Mellette, a fenntarthatóság nevében (a fajtának és a piac igényeinek az összehangolásával) próbálkoztak az ősi karakül juhval való keresztezéssel is. A kiváló minőségű gyapjúhozam elmaradt, de a fajta paradox módon – főleg a termelőszövetkezetek keretein belül, mégis annak fősodrata mellett – túlélte az állattenyésztés szocialista átszervezését, az állami gazdaságok nagyüzemi állattartásának „gyötrő” korszakát. A kitartó gazdák áldásos tevékenységének köszönhetően, napjainkra már védett és őshonos állatfajtaként kezeljük. A tenyésztők által felvállalt megőrzés legfőbb célját pedig a racka eredeti, 19. századi rekonstruált formájának konzerválása jelenti.

VÉGSZÓ HELYETT FOHÁSZ

Hajdúböszörményben is élnek olyan agilis állattartók, akik szívükön viselik e fajta sorsát és próbálkoznak a megmentésével. Áldozatos munkájuk ellenére nehezen lehet pótolni az egykori háztáji állatállomány sokszínűségét. Az egykori bösörményi háztelkek hátsó kertjének általános romantikája ma már turisztikai látványossággá „korcsosult”. A racka a szilaj pásztorokkal együtt kopik ki a tájból, tűnik el a modern világ sülyesztőjében. Ezeknek az értékeknek az elengedésével saját gyökereinket tépjük ki a tápláló anyaföldből. Növesszük mélyebbre ezeket a megsebzett gyökereket, kapaszkodjanak ezer vékony szállal a kultúránk és nemzeti identitásunk termékeny talajába!

Nagy Zsolt

A cikk írója a Hajdúsági Múzeum történésze, a múzeum helytörténeti adattárának és tárgyi gyűjteményének gondozásáért felelős. A Debreceni Egyetemen megszerzett tudását nagyban gyarapította gyűjteménykezelőként és műtárgyvédelmi asszisztensként a múzeum falain belül eltöltött időszak. Ezt a komplex szakmai tudást felhasználva készítette, s készíti elő a múzeum állandó kiállításának helytörténeti teremt.

Kupás Csilla

Megható üzenetek a megmaradásért

Hajdúböszörményben a 19. század közepétől tudatos, építészetiileg is előre megtervezett és alaposan átgondolt városfejlesztés kezdődött el. Az 1800-as évek végén inkább még egy vidéki mezőváros képét mutatta, földutak hálózta be, az áthaladó forgalom csekély volt. A látszólagos mozdulatlanság ellenére azonban gyakran felvetődött annak igénye, hogy városias jellegűvé formálják.

Böszörményi részlet

Számtalan mesterség képviselői szolgáltak itt egykor a lakosokat, kőművesek, kádárok, cipészek, nyomdászok, szűcsök, csizmadiák, hentesek, kocsmárosok. Boltjaik, műhelyeik egy-egy utcakép meghatározó elemei voltak. Hajdúböszörmény körkörös településszerkezete és egységes, tágas főtere révén mindmáig az Alföld egyik „gyöngyszeme” maradt. A város építészeti öröksége az itt élők mindennapjainak szerves részét képezi. Az itt lakók, amennyire tehetik, óvják ezt az örökséget, s tehetségükhöz mértelen felújítják, gondozzák környezetüket.

A KERÍTÉS MINT ÉRTÉK

Ezekből a régi, több mint száz évvel ezelőtti időkből maradtak fenn azok a

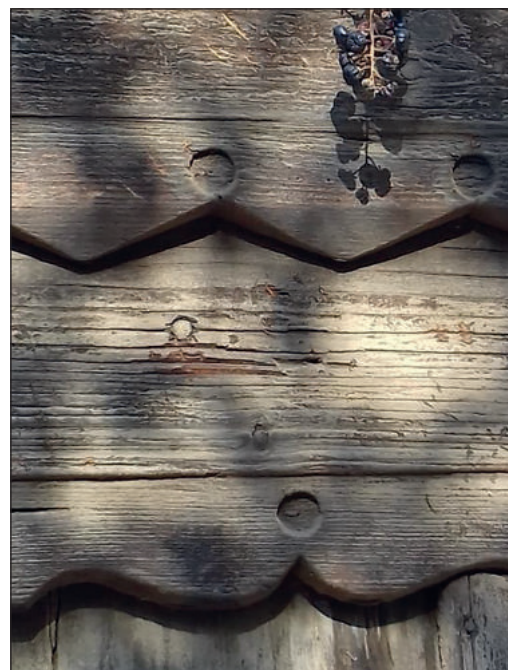
kizárólag földszintesre épített parasztházak, melyeknek telekzárását az utcafront-ra néző, jellegzetes, paláncszerű böszörményi kerítések szolgálták. Később a kis házak egy részét bővítették, és polgárosult lakóházakat hoztak létre, amelyek jóval nagyobb belső teret biztosítottak a lakóknak. Ettől függetlenül a hagyományos fadeszkákból készített kerítéseket, kapukat és gazdasági épületeket meghagyták. Az Alföld nagy faluvárosaiban az 1800-as évek végén vált szokássá a teleknek az utca felőli részére is kerítést emelni úgy, hogy ott a deszkakerítések sora szinte falként választotta el az udvarokat az utcától. A kerítés már a 18. században is értéket jelentett, amit az ingatlan becsülésénél kiemeltek. Ezek minősége akkoriban a természeti adottságoktól és a szokásoktól függött. Hajdúböszörményben az utcai ajtót, a kerítést és a szekér behajtására szolgáló kaput egyetlen kiforrott szerkezetbe egyesítették. Néha különböző fűrészelt, faragott, vésett díszítményekkel látták el a kerítések tetejét és a kapukat. Egyes helyeken a deszkákat tartó gerendaoszlopok is kaptak díszítést. Az időjárás viszontagságai ellen gyakran egyszerű, vékony léctetővel védtek az építményt. Később, a tartósságuk megőrzése érdekében többször átfestették, kezelték, javították a deszkákat, pótolták az elkorhadt darabokat.

A kiskapukra szerelt „nagykulcsos” zárok formája szinte minden portánál egyedi. Szerencsére ezekből az építményekből még több darab látható Hajdúböszörményben, melynek részletei is különleges élményt jelentenek az utcákon sétálók számára.

KAPUK, AJTÓK, ABLAKOK

Régi kerítések, kapuk, ajtók, ablakok. Egy város múltjának részletei. Megszoktuk őket. Elrohanunk mellettük, hozzátartoznak a sietős mindennapokhoz. Már belénk ivódtak, szinte észrevétlenek. De tudat alatt érezzük, hogy ott vannak, mindig ugyanott.

Valamiféle biztonságot, állandóságot jelentenek ebben a kiismerhetetlen világban. Zárt emlékdarabkái a városnak, a hajdúsági porták deszkaőrei. Megcsorbult méltóságukban is szépek, különlegesek. Vonzanak a titkaikkal. Százéves történetek és szövevényes álmok hordozói. Visszatekinésre inspirálók.

Kerítés

Hajdan volt tragédiák és örömök elfedői. Harsány nevetések és csendes virrasztások néma tanúi. Búvóhelyei egykori fiatalok és hajlott hátú öregek életének. A deszkafalak kizárták a kinti világot. A kapukulcsok súlyánál talán csak a szív terhe volt nehezebb.

A csipkefüggönyök mögött kíváncsi szemek. Elődeink fürkésző tekintete. Csillagó, aztán egyre homályosabb. Végül csak a besárgult, szakadt foszlányok maradnak. Megkopott ablakkeretben a tovatűnt idő.

Elfogynak a régi kerítések, kapuk, ajtók, ablakok. Lelkek, életek tűnnek el velük. Csak részletek maradnak. Megható üzenetek a megmaradásért.

Kupás Csilla

Cikkünk szerzője negyven éven át dolgozott közművelődési szakemberként a hajdúböszörményi Sillye Gábor Művelődési Központban. Több száz képzőművészeti kiállítást és rendezvényt szervezett gyerekeknek és felnőtteknek. Harminc éve látja el a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep szervezőtitkári feladatait. Munkájáért több alkalommal részesült elismerésben, legutóbb a „Hajdúböszörmény Művészetéért” emlékérmét vehette át. Szereti az irodalmat, a verseket, saját verseskötete is megjelent „Eltévedt idő” címmel. Szívesen készít fotókat a hajdúság tárgyi és természeti értékeiről.

Oláhné Flinta Marianna, Oláh Tibor

Élményalapú tehetséggondozás

Mottónk:

„Mondd el, és elfelejtem, mutasd meg és megjegyzem, vonj be és megértem.”

A hajdúböszörményi Bocskai-gimnáziumban 1984-ben kezdődött az informatika oktatása, szakköri keretek között. Az algoritmikus gondolkodás fejlesztése már akkor is fontos és nehéz feladat volt.

Ezért folyamatosan kerestük annak a

lehetőségét, hogyan lehet a diákok érdeklődését felkelteni a programozás iránt.

ROBOTÉPÍTÉS

A szakköri tevékenység után a gimnáziumban 2011 szeptemberében kezdte működését a Robotika Tehetséggondozó Műhely. Egy konferencián hallottunk először a robotok középiskolai oktatásban való felhasználásának lehetőségéről. A tanácskozás után próbáltuk a műhely beindításához szükséges erőforrásokat megteremteni. Kezdetben a diákokkal együtt fedeztük fel a robotikában rejlő lehetőségeket. Az első három diák: Nagy Imre, Kacsó Zoltán és Peterle István Soma nagy lelkesedéssel vetette bele magát a közös munkába. Felvettük a kapcsolatot a National Instrumentsel, így a következő tanév szeptemberében két Lego Mindstorms NXT2 robotot kaptunk kölcsön, hogy elindíthassuk a tehetséggondozó műhelyünket. A Lego egy ismert környezetet adott a diákok számára a robotok tervezésére és építésére. Ismert eszközökből tudtak a feladatnak megfelelő robotot építeni. Lépésről lépésre haladtunk. Az internetről összegyűjtött anyagok segítettek munkánkat. Ekkor alakult ki az az együtt gondolkodáson alapuló módszer, amit a mai napig is használunk a szakköri foglalkozásokon. Hamar kiderült, hogy az algoritmikus gondolkodás fejlesztésénél sokkal többet nyújt

a robotika. A diákoknak a matematika-, a fizika- és az informatikaórákon tanultakat komplexen kell alkalmazni ahhoz, hogy a robot azt, és úgy hajtsa végre, ahogy azt előre megtervezték. Mindemellett a gyerekek a közös munka során megtanulnak csapatban dolgozni, egymással kommunikálni.

A PROGRAMOZÁS ALAPJAI

Folyamatosan vontuk be az érdeklődő diákokat a szakkör munkájába. 2013 augusztusában Weinémer Sándorral közösen egy tábort szerveztünk, ahova az akkor iskolánkba felvételt nyert diákokat hívtuk meg. A munkát azok a diákok segítették diákmentorként, akik a kezdetek óta a tehetségműhelyünk tagjai voltak. Ez a tanév elején szervezett tábor nagyon hatékonynak bizonyult. A résztvevő diákok közül többen a gimnáziumi tanulmányaik végéig tagjai maradtak a robotika műhelynek. 2012-ben kezdtük figyelni a versenyzési lehetőségeket is, s márciusban részt vettünk a LabVIEW programozó versenyen, ahol második helyet ért el az akkor alakult BIG-Team csapat. Ez nagy erőt adott a közös tanulás folytatására. A Robotika Tehetséggondozó Műhely a kezdetektől eredményesen vett részt ver-

senyeken. Nagyon sok első, illetve dobogós helyet szereztünk, amelynek híre ment nemcsak az iskolánkban és a városunkban, hanem azon túl is. Egyre többen kérték, hogy osszuk meg azt a módozatot, amellyel mi dolgozunk a diákokkal. Ezt később több konferencián is bemutattuk. A módszer, amelyre a tehetségfejlesztő munkánkat alapozzuk, és amelynek eredményeinket köszönhetjük, évek során dolgoztuk ki. Nekünk az vált be az évek során, hogy a diákokkal külön kezdő és haladó csoport-

ban foglalkozunk. A kezdő csoportban a diákok szabvány robotokon, egy kidolgozott feladatgyűjtemény feladatain keresztül tanulják meg a programozás alapjait. Nem adunk a diákoknak kész megoldásokat. Megmutatjuk nekik a programozási eszközöket, lehetőségeket, így a kiadott feladatgyűjteményben egyéni tempó szerint tudnak haladni. Mi csak segítjük a diákokat, ha elakadnak, de a feladatot önállóan kell megoldaniuk. Ha csak lehet, a mentori, segítői munkába bevonjuk a haladó csoport tagjait is, azért, mert így ők egy más szemszögből látják a feladatokat, amelyekből maguk is sokat tanulnak.

EGYÜTT GONDOLKODÁS

A haladó csoportban már teljesen más módszereket használunk. De az az egy változatlan, hogy nem kapnak kész megoldásokat. Ez már csak azért is alakult így, mert sokszor bebizonyosodott, hogy nem csak egy jó megoldása létezik egy-egy feladatnak. Az a kulcs, hogy a diákok és a tanársegítők együtt gondolkodva, közösen találjanak megoldásokat a felvetett problémákra. Az együtt gondolkodás az alkotó közösségünk alapja. Gyakorlati feladatokat oldunk meg, a nagyon egyszerűektől kezdve a nagyon összetettekig. Sok esetben még a feladatot sem a segítő találja ki, tehát a megoldást sem tudják előre. Mindig arra törekszünk, hogy legyen egy bevezető előadás, amely újabb ötletek felvetésére inspirálhat. Együtt ismerkedünk meg a problémával és kezdünk el ötletelni a megoldási lehetőségeken. A csapatok kiválasztják a nekik legjobban tetsző kihívásokat, erre keresnek megoldásokat, majd ezeknek megfelelő robotot és programot terveznek, építenek és programoznak. A folyamat fontos eleme tehát az együtt gondolkodás, ami módszerünket az elejétől a végéig átszövi, annak minden elemében felfedezhető. Fontosnak tartjuk, hogy a projektek végén eredményeiket bemutathassák, mert ez nagy motivációt jelent számukra. A projekt legvégéig elemei a rekreációs programok. Mindig igyekszünk valamilyen záró programot szervezni, ahol más környezetben is megismerhetik egymást a diákok. Ez a csapatmunka során nagyon hasznos. Rendszeresen részt veszünk hazai és nemzetközi versenyeken, amelyeken eredményesen szerepelnek a diákok. Saját szervezésű versenyünk a RobotOlimpia. Május utolsó szombatján már hagyományosan a rendezvény kedvéért látogatnak városunkba az ország legtávolabbi csücskéből, sőt Felvidékről és Erdélyből is diákcsoportok. A robotika révén részt vettünk tudományos fesztiválokon, web konferenciákon és tudományos előadásokon, illetve tartottunk ismeretterjesztő jelleggel bemutatásokat érdeklődő iskolák, tehetséggondozó szakkörök számá-

ra. Indultunk innovációs versenyeken, ahol elsősorban Ecsedi Boglárka volt sikeres, hisz két egymás utáni évben is elnyerte az első helyezést az Ifjúsági Innovációs Versenyen. Büszkék vagyunk arra is, hogy két diákunkat beválogatták a Magyar Templeton Programba, illetve hogy a végzős tagjaink műszaki és informatikai képzéseken folytatják tanulmányaikat. Eredményeinkkel többször foglalkozott az országos média is.

JÁTSZVA TANULNAK

Az elmúlt 10 évben a nulláról építettük fel a Robotika Tehetséggondozó Műhely eszközparkját. Sok pályázatot írtunk, ennek köszönhetően több 10 millió forint támogatásban részesültünk. A pályázatok gesztori tevékenységét a „Minden jó könyv egy-egy tanítója a nemzetnek” (Gárdonyi) Alapítvány végezte. Eleinte a fizika szaktár és a fizika szaktanterem adott ott-

hont a tehetséggondozó műhelynek, majd az egyik informatika szaktantermet alakítottuk át úgy, hogy a délelőtti tanítási órák után a robotika foglalkozások igényét is ki tudjuk elégíteni. 2018-ban Törökországból kerestek meg minket azzal, hogy hallottak a gimnáziumunk robotika tehetséggondozó műhelyében folyó munkáról, és szeretnék, ha bekapcsolódnánk az ő általuk koordinált Erasmus programjukba. Az All we need is a new sy(STEM) program lényege, hogy a STEM-szemléletet alkalmazzuk az EU 2020 stratégiában megfogalmazott célnak megfelelően. Ezért ennek a projektnek a küldetése: hozzájárulni a STEM oktatás fejlesztéséhez Ipar 4.0 elemekkel az iskolákban.

A projekt megvalósításával szeretnénk segíteni diákjainknak, hogy rálássanak az ezzel kapcsolatos kezdeményezésekre, és megosszák egymással tapasztalataikat a Robotika, 3D nyomtatás, AR&VR és Drónok (egyéb ipar 4.0) technológiák területén. A közös munkanyelv az angol, tehát nem rejtett cél az, hogy fejlődjön a résztvevő diákok és tanárok angol nyelvi kommunikációja, csapatmunkában való jártassága, a mobilitások során megismerkedjenek más országok történelmével, kultúrájával és szokásaival. Ennek a programnak köszönhetően az idei tanévben ellátogattunk a török, finn és portugál partnereink iskolájába, egy-egy hétre.

A következő tanévben Észtország, majd Olaszország következik, végül jövő májusban nálunk zárul a program. Az utazások résztvevőinek szigorú feltételeknek kell megfelelniük, cserébe módszertani, informatikai ismeretekkel, felejthetetlen élményekkel, hosszan tartó szakmai kapcsolatokkal és barátságokkal gazdagodnak. Bízunk benne, hogy még sok érdeklődő diákot vonz ez a terület, és a szabadidő hasznos eltöltése mellett iskolai és felnőtt életük sikereihez is hozzájárul, hogy ennek a közösségnek a részesei.

Oláhné Flinta Marianna

Matematika-informatika-ábrázoló geometria szakos tanár, a Bocskai-gimnázium technológia munkaközösségének a vezetője. 2012-ben pedagógus szakvizsgát tett, így mentortanár másoddiplomával rendelkezik. 20 éve vállal mentortanári szerepet a tanárjelöltek mellett, iskolai tanítási gyakorlatuk során. 2015 óta mestertanár. Tanítványait arra biztatja, hogy igyekezzenek igényes alkotómunkát végezni, ismerjék fel lehetőségeiket, és ezekkel bátran éljenek is.

Oláh Tibor

Matematikát és informatikát tanít a Hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban. 2001 óta az intézmény igazgató-helyettese, 2015 óta mestertanár. 2019-ben Microsoft Innovative Educator Expert minősítést szerzett.

Több országos konferencia előadója. 2012 óta szervezi a Hajdúböszörményi RobotOlimpiát, amely már határainkon túl is ismert rendezvény. Az élményalapú pedagógia elkötelezett híve.

Molnár Antal

A HAJDÚSÁG TERMÉSZETI ÉRTÉKEI

A Tóció-ér völgyének eredetvidéke a bősörményi Zelemér elnevezésű határ-részben, több mint húsz hektárnyi területen, kétszeresen is védett. Egyrészt, mint a Hajdúböszörmény Város Önkormányzatának képviselő-testülete által 1996-ban védetté nyilvánított és rendeletben kihirdetett, helyi jelentőségű természetvédelmi terület (Az ér debreceni közigazgatási területre eső felső része és az azt övező fűzlige-tek és gyepek már 1992-től helyi védettek). Másrészt, mint az Európai Unió ökológiai hálózatának – a Natura 2000 hálózatnak – a kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területe, számos európai jelentőségű növény- és állatfaj élőhelyeként.

lök szárnyvonalon. Hajdúszentgyörgy és Zelemér vasúti megállóhelyek között gyalogosan, szűk két óra alatt bejárható egy kényelmes sétával a Debrecen-Józsa fölötti szakasz, amelyhez csapadékos időben vízhatlan cipő vagy gumicsizma ajánlott. A Tóció vízgyűjtő területe a Kösely-érig 130 négyzetkilométer kiterjedésű. A Tóció jellegzetessége, hogy egyszerre felszíni vízfolyás és ugyanakkor talajvíz-lecsapoló is. A Tóció vize Debrecen fölött, különösen a bősörményi határban, viszonylag szennyezésmentesnek tekinthető. Csupán az ér menti tanyák és majorok árokvizét veszi fel ebben a térségben, amely negatívan befolyásolhatja a felszíni víz minőségét.

Idős fűzfa a Tóciónál
Fotó: Molnár Antal

VADÁSZOK SÁNCA

A Tóció sekély vizű, tocsogós, jellegzetes alföldi ér. A hajdúsági löszháton, Hajdúböszörménytől nyolc kilométerre délre, három ágból ered. Ezek a forrásvidéken jól kivethető tájformájú ágak viszonylag hamar egyesülnek és déli irányba tartva, Józsa községet érintve érik el a debreceni közigazgatási határt, zöldfolyosót képezve észak-déli irányban a hajdúsági löszhát peremén.

Megközelíteni akár kerékpárral, akár gépkocsival a Zeleméri csanakatoronytól érde- mes. Ez a műemlék a Tóció-völgy felé emelkedik, amelynek alapjául szolgáló dombról dél felé tekintve kirajzolódik az ér felső ága, illetve ágai. Ha túrázni kívánunk az ér mentén, ahhoz a vasúti megközelítést ajánljuk a természetbarátoknak, a Debrecen-Tisza-

A terület múltbéli történetét elemezve fontos kiemelni a forrásvidék nyugati és főága által közrefogott, ma szántóként használt, enyhe ívű kiemelkedésen feltárt Zeleméri földvárat, amelyet a népnyelv korábban „vadászok sáncának” nevezett. Ennek a bronzkori erődítésnek a maradványai leginkább csak a magasból, légi felvételeken vehetők ki. Vélhetően egy késő bronzkori település-hálózat központi eleme lehetett ez a földvár, amelyet jól védhető helyen alakítottak ki. Kihasználták az anyatermészet nyújtotta adottságokat, ebben a vízjárta völgyek által körbevett háton. Északról a Mély-ér, a keleti oldalán a Tóció-patak – régi nevén Földvár-fok –, délről pedig a Bodzás-völgy határolta. Egyedül a nyugati irányban, az akkori debreceni országút felé volt nyitott, ezért azt bástyaszerű védősánccal védték. A föld-

vár északi sánca 276 méter, a keleti 385 méter, a nyugati pedig 301 méter hosszú volt egykoron. A sáncok mintegy 6,5 hektár nagyságú területet határoltak. A földvár területét hosszú évszázadok óta folyamatosan művelik, ennek következtében ma már csak erősen erodált állapotban látható.

ATTILA SÍRJA A MEDERBEN?

Egyes legendák szerint ezen a környéken, az egykori bővebb vizű Tóció medrében keresendő az egykori hun király, Attila sírja is.

Egy másik érdekes adat – amely már nem legenda –, de legalább ennyire hihetően a ma itt élők számára, hogy a Tóció-ér a bősörményi határból Debrecenbe érve több vízimalmot hajtott meg vizének sodrásával, így örölte a környékbeli földművesek gabonáját. 1880 körül még azt írták az érről, hogy a medre olyan, mint egy nagy folyamé. Elbeszélések alapján bővizű forrását olykor szalonnával kellett eltömögtetni, hogy el ne öntse a környező tanyákat. Magának az ér nevének eredetét a tócsa szóból vezették le a helytörténészek, amely annak ingoványos jellegére utalt. Ezt az állapotot a száz évvel ezelőtti vízrendezések szüntethették meg, szabályozott medrek közé szorítva a mainál lényegesen vadregényesebb vízfolyást.

A Tóció völgyének természeti értékeit elemezve, elsőként annak ősi és természetes tájképi jellege említendő. Az eret, párhuzamosan kíséző kaszálók és fűzlige-tek emelik ki a környező monokultúras mezőgazdasági környezetből.

Különösen szembetűnő ez kora tavasszal, amikor a fehér és hamvas (vagy rekettye) fűzek barkát bontanak, s a bokrosok alját a martilapuk, gólyahírek és pity pangók szá- zai varázsolják sárga szőnyeggé.

A Tóció-völgy és környéke növényföldrajzi és geológiai szempontból is határterület, amely a Hajdúság és Nyírség természetföldrajzi kistájak találkozásánál található. Mint minden ilyen átmeneti egység, az itt létrejött keveredés biogeográfiai szempontból sajátos, ez a fent jelölt vidék flórájának és faunájának gazdagabb voltát is jelenti. Társulástani szempontból kiemelkedők az üde kaszálórét-ek és mocsárrét elemek, valamint a fűzlige-tek. Az ér melletti füves területek igen értékes növényfajokat is rejtnek. Ilyenek például az osztrák zanót, a mezei gólyaorr, a sárga borkóró, az enyvecske, a mocsári gólyahír és a sárga nőszirm. Ezek közül a legkülönösebb a mezei gólyaorr jelenléte, amely első- sorban a hegyvidékeken honos, ott is inkább a magasabb régiókban. A rét különösen szép tavasszal, a védett merevszőrű boglárkák virágzásakor, más boglárka fajokkal együtt.

Állatvilágát tekintve érdemes megemlíteni, hogy vizenyős részei és maga az ér medrének vízteste is a kételtűek kedvelt szaporodóhelye: így a barna és zöld varangy-

nak, a barna ásóbékának, a mocsári békának, a vöröshasú unkának, valamint a terület egyetlen farkos kételtűjének, a tarajos götének is. Maga a Tóció egy, a hajdúsági löszhátba ékelődő természetes vízfolyásként és az azt kísérő kaszálók, bokrosok révén, egy üdezöld oázis a körülötte lévő agrársivatagban, ahol kis- és nagyüzemi kultúrnövények termesztése folyik évszázadok óta.

ÉRTÉKES TERMÉSZETI ÉLŐHELY

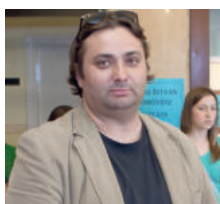
A gazdag növényvilág velejárója, hogy a gyepek ízeltlábú faunája igazán sokszínű. Ezek közül a nappali lepkék és a szitakötők számos faja található meg itt, köztük több védett és veszélyeztetett faj is.

Természetes élőhely jellegéből adódóan madárvilága – összehasonlításban a szomszéd területekkel – is gazdagnak számít. Bár nagy madárritkaságnak nem nyújt ott hont a terület, a közönséges fajok sokfélesége is szemgyönyörködtető, még a hozzá nem értő madárbarátok számára is. Ilyen például néhány pusztai vártamadár, mint a cigány csaláncsúcs és a hantmadár. Énekesmadarakból is számos madárfaj fészkel a terület bokrosaiban. A tavaszi és őszi vonulás idején pedig akár különleges északi madárritkaságok is előkerülhetnek ebben az ökológiai folyosóban. Ilyen ritkaság lehet a tüzesfejű királyka, a kis légykapó vagy az egykor gyakori fészkelő, de már szinte teljesen eltűnt, kerti rozsdafarkú. A gyakoribb madárfajok közül szinte évről évre több a nagytestű, térségünkben növekvő állománnyal bíró örvös galamb. A Kaukázusból származó fácánoknak is kedvelt élőhelye a Tóció mente. Ezt a vadászható madarat impozáns hím példányai miatt, az ókorban telepítették Európába. Kezdetben módosabb urak és császárok udvarába, mint díszmadarat, majd miután megkóstolták húsát, kedvelt vadászható szárnyasvaddá vált szerte a kontinensen.

A Tóció az őzek és számos apróvad menedéke is. Megfelelő élőhelyet nyújtva a szaporodáshoz és a táplálkozáshoz. A leírtakból jól látható, hogy a Tóció-völgye múltunk egyik jeles helyszíne és értékes természetes élőhelye. A jelen emberének feladata ennek megőrzése és oltalma a jövő nemzedékek számára.

Molnár Antal

Szerzőnk a Zöld Kör elnöke. Már diákkorában is elkötelezett híve volt a természeti környezetnek, a madaraknak. Hajdúböszörmény környékét úgy ismerte, mint a tenyerét. A fenntarthatósági témahét keretében számtalan előadást tartott, népszerűsítve a természetvédelmet, a zöld szemléletet. Természetfotói a látvány objektív tükrözésén túl, a befogadóban olyan kapukat nyitnak meg, melyek már a művészet világába vezetnek, esztétikai többletjelentéssel bírnak. A nagy emberben megbújó líraiság hangján szólal.

Husvéth András

Farkasok a Hajdúságban

Újfalvi Sándor, saját megnevezése szerint „Erdély legöregebb vadásza” 1862-ben háborodott fel a Wanderer című lap szenzációsnak szánt hírére, miszerint: „gróf Dégenfeldet Debrecenből Téglásra vivő útjában a farkasok megtámadták, hármat közülük lelőtt, de megbokrosodott lovai által elragadva, szánjából kihullott, lovai elnyargaltak s a később keresésére indult küldöttek csak bundáját s fegyverét lelték meg, őt magát a farkasok utolsó ízig felemészttvén.”

ERDŐK, RÉTEK, NÁDASOK

A rutinos erdélyi vadászt a szobatudós, farkast csak állatkertben látó hírlapírók emberre vadászó farkasokról kitalált hazug rémtörténetei készítették cáfoló cikk írására a Vadász és Versenylap hasábjain, azt azonban egy szóval sem vitatta, hogy ahogyan az egész Kárpát-medencében, úgy nagy számmal éltek farkasok a Hajdúságban is.

Aki ma az Alföld északi tájain jár, talán nehezen tudja elképzelni, hogy 150-200 évvel ezelőtt mennyivel más táj képe fogadta az erre tévedő utazót. A még szabályozatlan Tisza által vízzel többé-kevésbé rendszeresen elárasztott területek nádas-mocsaras tájai mellett, a mainál nagyságrendekkel több erdő is tarkította a vidéket. A köztudatban végtelen füves rónaságként élő Hortobágy, melyet irodalmi és más művészeti alkotások sora tett „az igazi magyar vidéki tájjá,” nem az érintetlen, ősi, vad természet megtestesítője, hanem emberi beavatkozás, a víz elvezetése formálta olyanná, amilyennek mi, és a hazánkba látogató turisták elképzelik és ismerik. Ez a változatos élővilág mindenekelőtt a vízimadarak paradicsoma volt, de számos, ma a környéken már nem honos vadnak jelentett életteret. Ez a sokrétű táj: mezők, nádasok, erdők, bozótosok, köztük tanyák és falvak, amelyek mindig tartogattak „falásra való koncot,” biztosítottak élőhelyet a környék farkasainak is, melyek létéről a környék földrajzi nevei is tanúskodnak. A polgári út és a hajdúnánási határ közt fekvő, gyakran ma is vízenyős Csikos-fenék nevű terület (mely az egykori vizes élőhelyen élt csíkokról kapta a nevét) a hagyomány szerint régen farkasok lakhelye is volt. De a Farkasordító nevű egykor nádas, gyékényes terület (a Rét déli részén), vagy a Farkas-sziget is a magas vízállások idején a magaslati pontokra húzódó (és éhségüknek olykor jól hallhatóan hangot adó) ordasokra utal.

Fadrusz János: Farkasokkal viaskodó Toldi

VÉRDÍJ A KOPASZRA

A farkasokat a háziállatok körében okozott kártételeik miatt rendszeresen igyekeztek ritkítani a környék lakói, de a ragadozók jelenlétéről olyan elszórt utalások is tudósítanak, mint amikor egy 1776-os levéltári iratban panaszkodik, hogy az elkóborolt marhákat ugyan megtalálták a határban elpusztulva, de akkorra már kikezdték a tetemeiket a farkasok (így a bőrt sem tudták hasznosítani). Mivel a hatóságok díjat (évtizedekig állandónak tekinthető összegként 2 Ft-ot) fizettek az elpusztított dúvadakért, a „vérdíjért” jelentkezők fennmaradt ügyei tudósítanak bennünket arról, hogy a Hajdúkerület is rendszeresen, majd minden évben fizetett ki pénzeket ilyen céllal. A kölyök farkasok is célpontok voltak, értük 1 Ft jutalom járt, 1830-ban például a böszörményi Marjai Ferenc, Tóth János és Molnár Péter kapta meg a pénzt az általuk fogott 3 farkaskölyökért. Általában az állatok tetemeit mutatták be a városi hatóság előtt az igazolásért, ami ellenében a Kerület a jutalmat kifizette, de kölykök esetében arra is van forrás, hogy azok levágott fejeit mutatták fel bizonyítékkul. Az 1839-es esztendő „fekete éve” lehetett a hajdúsági farkasoknak, ebből az évből maradt fenn a legtöbb híradás elejtett ordasokról a 19. század során. A böszörményiek nyolc felnőtt és kilenc kölyök elpusztításáról adtak hírt, melyet egy hadházi kifejlett példány elpusztítása is gyarapított. Érdekes, hogy bár „nádi” farkasokat szoktak emlegetni az Alföldön, azon a kevés

ahol megadják az elejtés helyszínét, ott zömmel erdőket emlegetnek a poros iratok. A „belső,” a „böszörményi” a „bodai” vagy a „városi nagyerdő” van legtöbbször megjelölve a farkaselejtés helyszínéként, illetve erre a helyszíntípusra utal az is, amikor erdőcsősz van megjelölve díjazottként. Böszörmény mellett a második leggyakoribb helyszín Hadház volt, ahol szintén az erdők voltak a ragadozók búvóhelyei.

Az elejtések töredéke történt lőfegyverrel, a farkasok zömét veremben fogták, vagy csapdával, ahogyan néhol meg is nevezték az eszközt: „vas törrel.” Az ily módon történő vadászat olyan közönségesnek számított, hogy a korabeli vadászlap nem is tartotta érdemesnek bővebben ismertetni ennek módját, mindössze azon élcelődött, hogy közismert dolog volt, hogy sok esetben a farkasverem „a farkason kívül még a késő éjjelen csavargó kántort és a falu cigányát is megfogta.” A fennmaradt szűkszavú adatok szerint az talán kijelenthető, hogy az esetek nagyobb részében öreg példányok estek csapdába, vagy az odút megtalálva, a kölyköket szedték össze a jutalomra vágyók. Néhány személynek többször is akadt dolga farkasokkal, a böszörményi Kun Miklós, Szálkai Mihály vagy Pócsi István neve többször is előfordul az iratokban. A Polgár, Nánás, Böszörmény és Újváros határai mentén fekvő Szentmargita pusztája vadvízi világ egyik utolsó paradicsoma volt a környéken. Itt 150 juhra becsülték évente a farkasok kártételét. Errefelé Fodor János urasági csősz volt a legnagyobb „farkasölő,” aki három csapdjával az 1860-as tudósítás idején már tizenegy farkast fogott meg (és bevallása szerint a fiatalabb példányok húsát meg is kóstolta). A csapdába szorult állatok nyakába hurkot vetett, majd összekötötte a szájukat, és bicskával megvakította őket (az okatlan állatkínzással a korabeli vadászlap szerint is megszűnt a vad elejtésének minden sportszerűsége), majd kordéja után kötve hazavezette a vak farkasokat, és otthon a komondorai elé vetette őket.

HAJDÚKA FARKASOK ELLEN

Az egyedi zsákmányejtésen túl, időnként összefogva is irtották a farkast a hajdúvárosok. 1815-ben például Böszörmény városa szervezett közös vadászatot a nánásiakkal, de 1838-ban a Hajdúkerület ítélte úgy, hogy mivel „hogya a farkasok felette elszaporodtanak, ezen félelmetes faj további szaporodásának akadályozása és kiirtása által eszközözlendő bátorságosítása a lakosok jószágainak e Kerület szívében feküdvén” a Hajdúkerület közös vadászatot rendelt el, melyet Böszörmény, Dorog, Nánás és Hadház városai hajtottak végre. Az 1844-ben Debrecen által szervezett nagyszabású hajtóvadászat a „Debrecen erdőszült határain az elszaporodott farkasok által a marhát tartó lakosok” jószágaihoz okozott károk miatt került megrendezésre. A civisváros eleinte csak Hadház és Vámspércs részvételével számolt a Hajdúkerület részéről, de mivel a böszörményi erdők összeértek a had-

házival, így Böszörmény is csatlakozott a tervezetthez. Az ilyen vadászatokon a vadászújságok visszaemlékezései szerint százas nagyságrendben sorakoztak fel a gyalogos és lovas hajtók, akik az erdőket vagy nádasokat meghajtva, „az üldözés által megrémült farkast elégszer karikás csapásokkal verik páraszakadtáig.” Mindegyik az üzte a vadat, akihez a legközelebb esett, aztán lova fíradtával átvette egy másik lovas, egészen addig, míg a farkas végképp ki nem merült, amikor agyonverték. A pusztai pásztrok leírásai szerint a karikás ostort is használták vadászatra: drótfonatot (sudarát) kötöttek a csapóra, és ólomnehézeket is erősíthettek rá. Ha a csapó a vad nyakára tekeredett, a nehezék és a drótfonat nem engedte kioldódni az összegabalyodott szíjat. Minden eszközzel irtották a farkasokat, amikben csupán a kártevőt látták. Korabeli „háziagos” számítás szerint egy farkas évi 400 Ft kárt okozott a háziállatokban (juhoktól ökrökig sorolva a prédát), amely élete során 6000 Ft-ra is felszökhetett. Egy cikkíró szerint Szabolcsban évi tíz-tizenöt farkas esett a csapdázók és vadászok zsákmányául, ami legalább kétszer ekkora vadon élő állományra utalt. A közfelfogás szerint a farkas, „kinek természete ugyan azonos a végetlen öldökléssel, kinek minden lépése és mozdulata egy-egy kegyetlen kártétel, mely egész élete folytan semmi legkisebb hasznot nem hajt ... pusztuljon minél előbb vadásztereinkről örökre.”

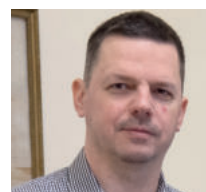
Az 1850-es, 60-as években a változatos, vadregényes alföldi élővilágnak bealkonyult. A polgárosodás, az ipar fejlődése, a folyószabályozások és vasútépítések megpecsételték a vízivilág sorsát. Már ekkor is keseregtek azon természetszerető emberek, hogy az a világ, amelyben „a farkasok úgy megették a huszárt, hogy ennek csak sarkantyús csizmája maradt meg,” hamarosan csak a hagyományok szintjén lesznek ismertek. Bár elismerték, hogy a Tisza szabályozásával sokat nyer az ország gazdasága, de néhányan azt vallották: „a rengeteg nádasok elpusztulásával, mik ezelőtt mérföldekre terjedtek s hol mindennemű vízi vad, tőmérdek hal, rák és vidra, vadmacska, róka és farkas tanyázott – e vidéknek költőisége is elmúlik!” A folyó szabályozása pár év alatt „kiszáritotta a pusztát tengerét,” és azo-

kon a határrészekben, ahol azelőtt „százszáznyi fogás jutalmazá a halász fáradságát: most tengeti van vetve; hol csikász, rákásztanyák voltak, most szép repcevetések díszlenek.” A vándormadarak is hiába keresték vissza-visszatérve a régi jó fészkelőhelyeiket, azok végleg eltűntek, mezőgazdasági művelésnek adva át a korábbi életteret. „Repülj tovább, tovább!” sírták a madár-rajok öreg falkavezérei az egykori élőhelyeik fölött keringve, a cikkíró költői képe szerint. A természetben minden állatnak és növénynek megvan a maga helye és szerepe, mindnek van olyan feladata, amelyek sok esetben tisztán láthatóak, sok esetben csak sejtjük őket. Az ember irtja azokat az állatokat és növényeket, amelyeket károsnak gondol, általában valami nagyobb cél érdekében, melynek elérését ezek gátolják. Ezt jogosan is teszik, mert az ember helye és szerepe is ki van jelölve a természetben, és az ember feladata fontosabb és magasabb, mint a többi élőlényé. Ezért irtjuk a természetből a gazt, vagy erdeinkből a dúvadat, holott a dudva létezése is olyan jogos, mint a búzáé, a hiúz és a farkas is oly jogosan él, mint a szarvas, vagy az őz. Az előző gondolatokat minden élőlény egyforma létjogosultságáról egy vadászati újság szerzője vetette papírra, 1864-ben.

Ismereteink szerint az utolsó hajdúsági farkast, egy négy kölyökkel vemhes nőtényt, három év múlva, 1867 májusában kapta puszkavégre Csohány Gábor a nánási határban. A táj és a gazdálkodás gyökeres átalakulásával, az élettereik megszűnésével a farkasok eltűntek a Hajdúságból.

Husvéth András

A szerző főlevéltáros, a Hajdúböszörményi Fióklevéltár dolgozója. Fő kutatási területe a Hajdúság, főként Hajdúböszörmény és Hajdúnánás helytörténete. A megyei levéltár MDP és MSZMP iratanyagának referense, a pártállami korszak történetéből írt publikációi a Hajdúság mellett, a bihari régió múltjára is kiterjednek.

Czirmayné Kocsis Róza

Portrévázlat Kampler Kálmán festőművészről 2.

SZÁRNYAKAT BONGOATVA

Kampler Kálmán elemi iskolásként a hajdúböszörményi izraelita hitközség iskolájának padjait koptatta, amely a tanulmányai idején kéttanítás, részben osztott iskola volt. Az elő tanítói, az úgynevezett igazgató-tanítói állást, a gyermek apja, Kampler P. Péter töltötte be, a második, az 1904-05-ben szervezett tanítói állást pedig Feingold (később) Faragó Irén. Maga az intézmény a Kassa utcai zsinagóga udvarán állt, s a zavartalan munkát az iskolaszék felügyelte.

Sajnos a kisdíák tanulmányi előmeneteléről, nyiladozó értelmi állapotáról, érdeklődésének alakulásáról adatok nem állnak rendelkezésünkre. Csak következtetni tudjuk, hogy a jó tanulók közé tartozhatott, mert a negyedik elemi befejezése után szülei a helyi református főgimnáziumba iratták be. Ami bizonyos, a korabeli tanterv követelményeivel összhangban, már kisiskolás korában alaposan megismerte a Tóra egyes fejezeteit, s német nyelvtant és olvasást is tanult. Gimnáziumi tanulmányait 1911-1919 között a hajdúböszörményi Bocskai István Református Főgimnáziumban végezte. Nem volt kitűnő tanuló, általában jeles, jó és elvétve elégséges osztályzatok váltogatták egymást a bizonyítványában. Jelese szinte mindvégig valástanból, természetrajzból, történelemből és szabadkézi rajzból volt. I-II. osztályban és az érettségi évében Király Jenő osztályfőnök keze alatt pallérozódott. A köztes időkben pedig Király hadba vonulása miatt Müller Ede, illetve Butyka Boldizsár irányítása mellett folytatta tanulmányait. Szorgalmas, érzékeny lelkületű diák volt. Legnagyobb kedvtelése a rajzo-

láshoz kötődött. Másodéves korától rendkívüli tantárgyként szabadkézi rajzot tanult Király Jenőnél. A tekintélyt sugárzó, szelíd rajztanár maga is kiváló festőművész, eleinte kézügyesítő gyakorlatokat végeztetett vele színes ceruzával, majd ecsetgyakorlatokat. Később árnyékolással, foltba festéssel, illetve különböző tervezésekkel is terhelte. Majd pedig formaérzékének, emlékezőtehetségének és az arányok iránti érzékének fejlesztésére helyezte a hangsúlyt. A mindenre nyitott diák nyiladozó tehetsége egyre jobban megmutatkozott, s a jeles osztályzatok mellett gyakran került a jutalmazottak közé. Az 1913/14. tanév végén például 6 korona értékű festékfelszerelést kapott a gimnáziumtól. Egyébként a tanári karból Király Jenő mellett leginkább Molnár István gyakorolt rá nagyobb hatást. Tőle földrajzot, természetrajzot, és franciát tanult. Nagyon szerette hallgatni a végtelenül finom modorú és rendkívül szerteágazó műveltségű tanár magyarázatát, aki subtilis (érzékeny) lelkületével és csilapíthatatlan tudásszomjával példa volt számára. Tőle hallott először Musset és Baudelaire verseiről, s ő ismertette meg a kitűnő francia írónak, aki egy személyben volt humanista, orvos és grammatikus, Rabelais Gargantua és Pantagruel című szatirikus művével is. De Molnár nyitotta rá szemét a hindu mitológiára és az egzotikus keleti kultúrára is. Kampler gyakran időzött nála a természetrajz szertárban, s Király Jenő mellett a diák első rajzpróbálkozásait is Molnár látta, értékelte először. Kapcsolatuk mellesleg a gimnáziumi tanulmányok befejezése után sem szakadt meg. Kampler érdeklődése, szorgalma és adottságai a tanárait mindinkább arról győzték meg, hogy az érettségi vizsgák letétele után a rajzolás, a festészet irányába fog orientálódni.

SZELLEMI SZABADISKOLA

S valóban, miután 1919. június 16-17-én sikeresen vette az írásbeli vizsgák akadályait, majd július 7-9-én, a szóbeli érettségien is sikerrel túljutott, útja Budapestre vezetett, hogy képzőművészeti tanulmányokat foly-

tasson. Szülei természetesen nem avatkoztak be elhivatásába, de nagyon nem is lelkesedtek. A patriarchális érzéseket gyakorló család nem szívesen engedte ki magából a legnagyobb gyermekét, tudván, hogy a fővárosban legnagyobb kihívást a mindennapi megélhetés jelenti majd a fiúk számára. Ráadásul a fiú nem is rajztanári oklevél megszerzésén gondolkodott, hanem egyszerűen művész akart lenni. S bizony a művészi elhivatottság kisé elvont fogalom volt a szülők számára. Az meg még tovább borzolta a kedélyeket, hogy Kampler egyelőre nem az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola hallgatói sorába lépett, hanem a Haris közti képzőművészeti szabadiskolában kezdte meg tanulmányait. Tulajdonképpen ez az iskola nem hivatalos művészeti intézmény volt. Gyakorlati oktatást nyújtott felvételi vizsgák nélkül, de végzettséget igazoló oklevelet nem adott ki. Magának az iskolának Feiks Jenő volt a vezetője, aki szívesen készített humoros rajzokat különböző élelapok számára csakúgy, mint impresszionista jellegű festményeket. A tanárok sorában pedig Iványi Grünwald Béla, Magyar Mannheimer Gusztáv, Fényes Adolf, Réti István vagy éppen Rippl-Rónai József tűnt fel. A modern szellemű szabadiskolában azonban az egyenes gondolkodású, mindenféle alakos gondolkodástól mentes fiatalember jól érezte magát. Szorgalmasan rajzolta a modelleket, korrigálások alkalmával figyelmesen követte a mester útmutatásait, megismerkedett a műtermi élettel és sikeresen fejlesztette a tudását. A bohémkedés távol áll tőle. Az élete a legeseménytelenebb, puritán élet volt. Lángolásai, nekirugaszkodásai a rajzolás, a festészet területére koncentráltak. Szíve mélyén a társaság melegét kereső ember volt, de életvitеле nem sok mindent engedett meg. A tanulmányok, a munkához szükséges anyagok beszerzése is komoly feladatot jelentett számára, a megélhetés gondjairól nem is beszélve. Ha érvényesülni akart, utat kellett törnie a művészeti élet baráti és szervezeti formái felé.

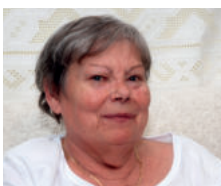
Kampler Kálmán: Kertünkben (Hajdúsági Múzeum)

„A RENDES HALLGATÓ”

A kezdő művészeket segíteni akaró Szinyei Merse Társaság ugyan 1920 óta működött a fővárosban, de egyelőre a Társaság jutalmi, utazási ösztöndíjai, tanulmányúti, kiállítási elkerülték Kamplert. 1923 táján azonban történt életében egy kisebb fordulat. Egykori böszörményi diáktársa, Maghy Zoltán képzőművészeti főiskolai művésznövendék közbenjárásával látogatni kezdte a főiskolán Glatz Oszkár óráit. Majd az 1924/25-ös tanévben, mint „rendes hallgató” hivatalosan is beiratkozott a budapesti felsőfokú művész-képző intézetbe. A tanév mindkét félévét az „általános tanfolyam” hallgatói között töltötte, mintegy félszáz művésznövendék társaságában. Evtársai voltak például: Félegyházi László, Goldmann György, Losonczy Tamás, Kepes György és Szabó Wladimir. Ebben az időszakban a Király utcában lakott, s a tanév folyamán több alkalommal is a fővárosi állat- és növénykertben folytatott rajzi és festési gyakorlatokat. Egyébként maga a főiskola is azon igyekezett, hogy a hallgatói számára a rendes tanórai kereteken kívül is munkalehetőségeket biztosítson. Ilyenformán a tanév során tanulmányi kirándulásokat, illetve nyári művésztanfolyamokat szervezett. Kampler is bekapcsolódott a főváros környéki perspektívai tanulmányokba, vízfestési gyakorlatokba, valamint nyáron az epreskerti alkotómunkába. Közben Signore Celestonnál lázasan tanulta az olasz nyelvet. Nagy terveket, itáliai tanulmányutakat szövögetett. Gyakran időzött a főiskola könyvtárában, ahol a könyvek, albumok révén egyre mélyebb betekintést nyert a világhírű képtárak, galériák világába. A főiskola egyik legkiválóbb alakrajz-tanárának, Glatz Mester osztályának növendékeként azonban csak az 1924/25-ös tanévet töltötte az intézményben. A tanév végén ugyanis Feiks Jenő afféle tanársegédi feladatok ellátására visszahívta a szabadiskolába. Nyilván kapván kapott az alkalmon, hiszen a főiskolán akkoriban az oktatás fenntartása érdekében költség hozzájárulást is szedtek a hallgatóktól, s ő nem tartozott az anyagilag tehető diákok sorába. Mindenesetre a főiskolás esztendő tovább tágitotta ismeretségi körét, szélesítette műveltségét, és tovább csiszolta rajzi és festészeti technikáját. S nem elhanyagolható, hogy főiskolás művésznövendékként tűntek fel első művei nagyobb lélegzetű kiállításokon, nagy közönség által látogatott fórumokon.

Czirmayné Kocsis Róza

Pedagógus, Czirmay Árpád református lelkipásztor özvegye, magyar és történelmet tanított Hajdúböszörményben, majd Rákóczi-falván. Hajdúböszörmény városát 25 éves pedagógiai munkájával, kulturális írásaival, hiánypótló könyveivel szolgáltatta. Nemzedékek sorát nevelte iskolai és iskolán túli keretekben. A helytörténet értő művelője és a nemzeti értékek elkötelezett védelmezője.

Bagossiné O. Szabó Katalin

Feltaláló, költő, festő Veress Ferenc

Amikor eldöntöttük, hogy iskolánk a 122-es helyett böszörményi illetékességű személy nevét veszi fel, rövid kutatás után rátaláltunk. Sokan kérdezték a névválasztás kapcsán, „Kicsi ez a személy, hogy egy iskola akarja viselni a nevét?” Műszaki életműve, irodalmi és képzőművészeti munkássága alapján nem is találhatunk volna alkalmasabbat, ami egy – akkor még – ipari képzésű iskola lényegét kifejezi. Veress Ferenc nyugdíjazása után gyakrabban látogatta rokonait, régi böszörményi ismerőseit. 1974-ben a Hajdúsági Múzeumban megrendezték életmű kiállítását, és kiadták „A rászédett ember” című, 16 festményét is bemutató verseskötetét. Előadásokat tartottak az írói munkásságáról, és külön a műszaki érdeklődésűeknek a találmányairól. Egyre többen kerültek vele személyes kapcsolatba. Még húszévesen kiadott verseskötetében fogalmazta meg: *„Hogy szülőföldemre visszatérek, Az a remény szívembe' örök. Ha elérem az aggkort, ott élek, És ott hulljon rám a néma rög.”* Megmaradt ez az akarata, ezért az 1983-ban bekövetkezett halála után a böszörményi temetőben helyezték örök nyugalomba. Ilyen módon voltak városunkban, akik ismerték, tudták életének dicsőséges és kudarcos alakulását. Nekem Siteri Lajos bácsi hívta fel a figyelmet, amikor elhozta A rászédett ember című könyvet, azzal a meggyőződéssel, hogy mint az ipari iskola könyvtárában, törődnöm kellene a több mint 20 találmányt szabadalmaztató feltaláló népszerűsítésével. Nyakas Miklóstól konkrét segítséget kaptunk, hogy felveszük a kapcsolatot özvegyével, Takács Gizellával, aki megbeszélve Veress Ferenc gyermekeivel, örömmel adott engedélyt a név használatára. Nagy Gyula és Kathiné Juhász Ildikó, az iskola akkori vezetői elindították a hivatalos eljárást, és miután a helyi önkormányzatban is támogatókra találtunk, az özvegytől megkaptuk a dokumentumokat, festményeket, filmeket, hozzáláttunk az életmű feldolgozásához. 1992. február 17-én az ünnepélyes névadóra a tárgyi anyagból – fotók, szabadalmak, játékok, levelek, stb. – Varjasi Imre rendezte a kiállítást az iskolai tanműhelyben méretre legyártott tárolókban. Posta Tibor technikai segítségével elkészítettünk egy videófilmet Veress Ferencről. Családtagok, barátok, ismerősök, városi vezetők, tantestületi tagok jelenlétében megtörtént a névfelvétel. Tanulóink a videó- és a kiállított anyag segítségével ismerhették meg névadónk életútját. A névfelvétel ötödik évfordulójára megjelent az életrajzát, fotókat, szabadal-

makat, festményeket, verseket tartalmazó könyvecske, majd annak bővített kiadása. Az iskola udvarán Harangi Zsolt keze nyomán kopjafa, valamint a nevére szülő kitüntetés, alapítvány ápolja emlékét. Fia, György megvásárolta iskolánk számára Veress Ferenc mellszobrát, ami már az átrendezett, emeletre költöztetett kiállítás részét képezi. Sírját a Nyugati temetőben, halálának február 2-i évfordulóján a tanulók is felkeresik. *„Testem már föld alá került mégsem vagyok sehol, pedig biztos, hogy létezem, de hol?”* – Síron túl című versében talán megérezte, hogy a fizikai lét után is megmarad élő emlékezete.

INSPIRÁLÓ CSALÁDI KÖZEG

Az 1908. augusztus 24-én a Veress családba érkezett fiúcska a Ferenc nevet kapta. A kerégyártó, de akkor fuvarozásból élő Veres György és felesége, Pintye Klára végül kilenc gyermeket nevelt fel a Vár utcai házukban. A sokak által ismert piaci kofa édesanya a mecénás szerepét is betöltötte. Ugyanis a legidősebb, a képzőművészeti főiskolán tanuló fiú, Géza, sorköteles lévén a frontra került, ahol megsebesült, majd itthon lábadozott. Az üresen álló kerégyártó műhelyben festőműtermet rendezett be, ahol Káplár Miklós, Maghy Zoltán, Kampler Károly is megfordult. Klára asszony pedig, aki leginkább a maga készítette, szenteket ábrázoló szobrocskákat árulta a piacon, ellátta, etette a baráti társaságot. Anyai ágról jöhetett a Veress-fiúk képzőművészeti adottsága, hiszen Géza neves festő, Zoltán szobrász lett. Az akkor tízéves Ferenc ebben a légkörben érezhette meg a művészetek erejét, „vén, varázslatos” utcának emlegette a Vár utcát. Elkísérte a nagyobb fiúkat a hortobágyi festőútjaikra is. Neki nem adatott meg a továbbtanulásnak ez a lehetősége, lakatos tanulónak vette fel özvegy Oláh Barnáné, aki rövidesen fiának adta át a műhely vezetését. Feljegyzéseiből tudható, hogy oktatója id. Rudy Lajos volt, inastársai Tóth László, Fehérvári István és Forgács János. Ferenc kitűnően rajzolt, ezt igazolják az iskolai dicséretetek, majd 1926-ban kitüntetéssel szabadult. A városi ipartestület egyik legtekintélyesebb mesterének, Kiss Sándornak az Arad utcai, sok segédet foglalkoztató műhelyébe került. Kiss Zoltán, aki gyermekként ismerte meg Veress Ferencet apja műhelyé-

mesélte, hogy munka közben „*adogatnom kellett a szerszámokat Feri bácsi kezébe, de meg se néztem, a nyeléről tudta, ha nem azt adtam, amit kért*”. Tíz évig művelte a lakatos mesterséget, közben képezte magát, a Debreceni Felsőfémipari Iskolát munka mellett elvégezve. De őt minden érdekelte, ami az emberrel, a művészetekkel, a technikával kapcsolatban volt.

Meglepetést okozott, amikor 1928-ban kiadta verseit, „Szárnyalás előtt” címmel. A kötet borítóját testvérbátyja készítette. Veress Géza ekkorra már megfordult a török szultáni udvarban, járt Észak-Afrikában, azután Debrecenben letelepedve az irodalmi-művészeti élet aktív tagja lett. Így nyílt módja az elkövetkező években Veress Ferencnek kapcsolatba lépni a debreceni szellemi élet képviselőivel, sőt 1934-től a Debreceni Figyelő szerkesztőbizottsági tagja lett.

1933-ban megszületett Zoltán névre keresztelt kislánya a Bokor Piroskával kötött házasságában. Ekkor a Dorogi utca 27. számú házban éltek.

Újtásokon törte a fejét, szerkesztett paprika-sóadagoló automatát, higiénikus fogvájótartót, emelő szerkezetet. Az ipartestület számára készítette el Fazekas Gábor mellszobrát. Böszörményben töltött életének legjelentősebb találmánya a Zefir-kályha. Ennek szabadalmát egy német cég vásárolta meg, olyan sok pénzt kapott érte, hogy a vágyott művészeti életnek akarva szentelni magát a fővárosba költözött.

1936-ban megindította a Művészvilág című folyóiratát, irodalmi, képzőművészeti, zenei, színházi témájú írásokkal. 1938-ban már pénze se volt, és a kiadványt egyik novellája miatt be is tiltották.

BÚGATTYÚ, HINTALÓ, CSOCSÓ

A „satuhoz és a reszelőhöz” fordult, ez mindig kisegítette, azaz a Danuvia Gépgyárban lakatosként helyezkedett el. Műszaki tanfolyamok elvégzése során emelkedett a műszaki tisztviselői ranglétrán, 1945-ig, s miután hadiüzemben dolgozott, nem vitték katonának.

Pestre költözése idején házassága felbomlott. A magával hozott verseiből Költőnek lenni szép halál címmel akart kötetet, de a versek egy része a hányatott időkben elkallódott. Kapcsolatot találva az Írók Gazdasági Egyesületével, 1942-ben Az Úr sátorában címmel jelent meg a második verses kötete. Egyik önéletrajzában olvashatjuk, hogy 1944 őszén a „Bécsi-úti ellenállás” néven emlegetett antifasiszta akció tagja volt Zolnai Sándorral együtt. Az 1940-es években Stefán Máriával kötött második házasságából született Klára és György nevű gyermeke. A gyermekjátékok iránti érdeklődését mutatta, hogy már 1935-ben szabadalmat kapott a játékló, 1943-ban az ugrálásszerűen haladó vonatható gyermekjáték. 1946-48 között hívatásos játéktervezőként dolgozott, nyolc játékából lett angol, amerikai, svájci és cseh szabadalom is. Készített egyetlen keréken guruló gyermekjátékot, gyermek súlyától guruló hintalovat. A

Pajtás újságban apró, otthon elkészíthető játékok leírását közölte (szívárványos bűgattyú, színes hőmalom, vízimalom, stb.). Ugyanitt olvashatjuk írásait: A tűz az emberiség szolgálatában, A vasgyűrű víz titka, A legelső kerék, A géplidérc, Utazás a színek birodalmában. 1947-ben kislányának készítette az Évike megmenntője című meséjét, melyhez ismét Veress Géza készítette az illusztrációt. Az ötvenes években a Lemezáru Gyárban, majd a Híradástechnikai Gépgyárban mérnöki beosztásban dolgozott. Nem engedték továbbtanulni, elegendőnek ítélték a gyakorlati tudását, amit egyre jelentősebb találmányai is igazoltak. Később, a mérnöki pályára készülő fia tankönyvéből képezte magát. Elfogadott találmányai: 1952-ben a klimatikus gyógykamra, 1953-ban a gabonátároló hűtőtorony, 1955-ben a hengeres testeket tipografáló nyomdagép. Somogyi Lászlóval készítette el az asztali focit, ami hivatalos nevén a mehanizált futball- és tekejáték. Ezekről a találmányokról a korabeli Filmhíradókban is beszámoltak.

AZ ÉVSZÁZAD TECHNOLÓGIAI TALÁLMAI

Ötvenéves volt, amikor húsz elfogadott találmánya után eljutott a világszabadalommal való, 21. az „Eljárás és berendezés fémcsatlakozó darabolására” bemutatásához. Unokaöccsének, Veress Gergely fizikusnak, a szilárd testekre vonatkozó termodinamikai elméletét akarta a gyakorlatban igazolni, amikor rájött, hogy a színes- és könnyűfémek alakváltoztatás nélkül darabolhatók. A drága nemesfémeket eddig nyírták, forgácsolták, vágták, amivel együtt járt sok anyagvesztés. A Veress-féle eljárás lényege, hogy sima felületű vágás után nincs hulladék. A fémfogácsák további feldolgozással záruk, tubusok, dobozok, bármi egyéb gyártására alkalmasak. Csakhogy a cégek reprezentációs lehetőségét a fémhulladék ára biztosította, nem voltak érdekelve a takarékoságban – írta az egyik újság. Mert sok éves csatát folytatott a feltaláló, hogy az 1964-ben Lipcsében, 1965-ben Londonban bemutatott, „az évszázad technológiai találmányának” nevezett, nemzetközileg nagy sikerű eljárást célgépekbe beépítve alkalmazzák. Ilkei Csaba újságíró volt a legeredményesebb harcosa Veress Ferenc igazságának, aki Szélmalomharc egy találmány körül címmel többször is írt az itthoni érdektelenségről, rosszindulatú hozzá-

állásról. Kellott az eljárás Ausztriának, Németországnak, Angliának, Franciaországnak, Hollandiának, Belgiumnak, Svájcnak, csak itthon nem kellett. Egy kanadai magyar vette meg a világszabadalmat 1968-ban. Gazdag ember lett Veress Ferenc, pedig csak tíz százalékát kapta meg az árnak, a többi az államé lett. Amikor a házat építette a Márton-hegyen, feljelentették. Nem tudták a pénz forrását. Szívkórházba került a sok huzavona miatt, házassága felbomlott. Azokba az országokba, ahol megvásárolták az eljárást, meghívták, így járhatta be Európát. A találmányának üzembe helyezését felügyelő Veress Ferenc 1967-ben Baselben megismerkedett egy modern galériát üzemeltető emberrel, René Feissellel. Kiderült, hogy van 80 bemutatóra alkalmas akvarellje. A találmányok, a versek mellett megjelent a festő, aki egy újszerű, egymás mellé hegesztett csövecskékből kialakított ecsettel alkotja képeit, hogy egyszerre több színt vigyen fel. A festészetben is a technikai újítás motiválta. A Sonneg Galériában a kiállítás létrejött, az alkotó nem kapott útlevelet a megnyitóra! Amikor 1968-ban Montrealba utazott a találmány okán, azt javasolták, hogy rendezzenek életmű kiállítást, a képei mellett eddigi találmányait is mutassa be. Kanadai és amerikai televízió is beszámolt az eseményről. Akkor nevezték el vibratív festészetnek alkotásait. 1977-ben házasságot kötött a böszörményi barátjának lányával, aki akkor már elvált asszony volt. Takács Gizike úgy emlékezett vissza a nagy különbség ellenére, hogy a nyugalom, a béke éveit hozta az együtt töltött idő. Veress Ferencet 70. születésnapja után ismét sok újságíró kereste, az ország különböző pontjain rendeztek kiállításokat képeiből. 1979-ben Harc a barlangi medvével címmel adott ki a nemzetközi gyermekév alkalmából, Szórád Ernő által illusztrált tudományos igényű szöveggel könyvet. Ilkei Csaba az iskolai névfelvétel kapcsán írta: „Veress Ferencet jól ismertem, zseniális feltaláló volt, finom lelkületű költő, új utakat kereső festő.” Székelyhidi Ágoston: „*Veress Ferencben a teljességet akaró személyiséget, a sokoldalú, eredeti alkotótehetséget, a tudatos hűséget tisztelhetjük*” Ez az írás is tisztelgés.

Bagossiné O. Szabó Katalin

„Népművelő-könyvtáros, magyartanár, informatikus könyvtáros diplomáimmal a művelődési házban, majd a könyvtárban töltött évek után, 33 tanévet könyvtáros-tanárként dolgoztam a Veress Ferenc Szakképzőben. Lányom, vejem, fiam, menyem pedagógus, két nagykamasz és két óvodás fiú unokáimmal alkotjuk a családot. Aktív és nyugdíjas éveimben is az iskolatörténeti, helytörténeti és az asszonyorsók témáiban kutattam, írtam, tartottam előadásokat.”

Varjasi Imre

Tűzszünettől a békeszerződésig 1918 - 1920

A Nagy Háborút lezáró tűzszüneteket követően, az „Őszirozsás forradalom” országos eseményeit leképezve, Hajdúböszörményben Nemzeti Tanács alakult 1918. november 3-án Károlyiék országosan, míg a helyiek megágyaztak és ajtót nyitottak a későbbi vörös terrornak.

HADIKÓRHÁZ A KÁLVINEUMBAN

Böszörményben a tizenhat fős testület elnöke a Függetlenségi párti Kálmán Lajos ügyvéd lett. Alelnöknek a Polgári Radikális Párt képviselőjében Halasi Andor járásbíró, jegyzőnek pedig Bakóczy Endre gimnáziumi tanárt és Kovács Márton városi főügyészt választották meg. Tevékenységük során próbálták a közrendet, a közéletet fenntartani és biztosítani. A helyi nemzetőrségnek november első hetében már 222 tagja volt. A tanács tevékenységének homlokterében a hazatérő katonák, a hadirokkantak segítése a hadiözvegyek segélyezése állt. A közellátást viszont nagyon nehéz volt megoldani. Erre egy konkrét példát is említve elmondható, hogy az ekkor már nélkülöző lakosság tömeggyűlésen is tiltakozott és megakadályozta a Károlyi-kormány behajtóinak rekvirálását. Történt, hogy 1919 elején 70 mázsa szalonát akartak elvinni Böszörményből a bányavárosokba. A gazdák ezt megakadályozandó, 1919. március 20-án tüntetést szerveztek és a rekvirálókat megfutamították. A nehézségeket csak fokozta, hogy a megyében így, Hajdúböszörményben is ekkorra már százával szedte halálos áldozatait a spanyolnátha, míg például Böszörményben és Hajdúnánason nagyon súlyos vérhasjárványt is regisztráltak. A gondok enyhítésére az egyébként oktatási célokat szolgáló, a református lelkészárva ellátására is hivatott Kálvineumban hadikórházat rendeztek be.

Az Antant nagyhatalmai, élükön a franciákkal, átadták 1919. március 20-án Károlyi Mihály köztársasági elnöknek az úgynevezett Vix-jegyzéket, ami nem tartalmazott mást, mint a keleti országok további és azonnali kiürítését. Ebbe beletartozott Debrecen, a földrajzi értelemben vett Hajdúság és Hajdúböszörmény is. A követelő jegyzékre 30 órán belül vártak választ. A Berinkey-kormány nem vállalta a jegyzékben foglaltak elfogadását, sem elutasítását, ezért lemondott és a hatalmat, valamint a döntés jogát átadta a szociáldemokratáknak, akik a kommunistákkal szövetkezve kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot. A hazánkra

nehezedő nemzetközi nyomás után tehát, 1919. március 21-én a valóságban a kommunisták vetették át a hatalmat, élükön Kun Bélával.

STATÁRIUM, HALÁLBÜNTETÉS

Hajdúböszörményben ekkor Munkástanácsot alakítottak, amelybe 50 főt delegáltak a szak-szervezetek, a szocdemek és a radikális párt képviselői. A grémium azonnal statáriumot hirdetett a városban. A Munkástanács élén háromtagú direktórium állt, ifj. Lada János tanító, Oláh Ferenc szocdemvezető és Rubinstein Samu személyében. Később, április 13-án a tanácsválasztáson Oláh Ferenc géplakatost választották elnöknek és 60 főre növelték az irányító szervezet létszámát. A „népi demokrácia” nagyobb dicsőségére azonnal rögtönítelő bíróságot állítottak fel Oláh vezetésével. A sajtószabadság oltárán pedig a helyi lapot a Hajdúböszörményi és Vidékét azonnal lefoglalták, s március 23-án be is tiltották. Helyette rövid időre csak a szocdem lap, a Hajdúböszörményi Népújság jelenhetett meg. A kommunista típusú átszervezést gyorsan megkezdtek és 1919 március végére már államosították a Kötszövőgyárat, a Téglagyárat és a város valamennyi pénzintézetét felügyeletük alá helyezték, megkezdtek az értékpapírok lajstromozását, s megtiltották az 1000 koronát meghaladó kifizetéseket. A mezőgazdaságban, akik késtek a vetéssel a szántással, azokat a rögtönítelő bíróság halálbüntetéssel fenyegette meg. Az egyházi tulajdonban lévő földeken kisbérleteket hoztak létre a nincstelen parasztoknak. Bevezették a jegyrendszert és a száz holdnál nagyobb földtulajdont elvették tulajdonosától és gazdasági biztost rendelték a birtokokra.

CSENDES ELLENÁLLÁS

A vörös terrorral szemben a rekvirálások, megfélemlítések, beszolgáltatások ellen a városban érthetetlenül nagy csend mutatkozott. A kivéreztetett ország vidéki lakossága mozdulatlanul tűrte sorsát. Ebben a félelemmel teli légkörben egyik kivétel volt a 22 éves Csorba Antal, aki a debreceni egyetem joghallgatója volt. És, hogy nincs új a nap alatt, azt a diák esete is bizonyítja. Csorba egy röplapot szerkesztett, amelyben ellenállásra, a rabló és léhűtő kommunista banda elűzésére szólította fel a lakosokat. Csakhogy a nyomtatáshoz attól a Spitzer Adolftól kért segítséget, akit jó ismerősének gondolt. Miközben Spitzer nem mellesleg rendőrspicli volt, illetve besúgója Szmuk Gábor kommunista direktóriumi tagnak, papírkereskedő-nyomdásznak, aki értesülve a diák szándékáról, feljelentette őt. Csorbát még a röplapozás megkezdése előtt a helyi direktórium, mint „megátalkodott ellenforradalmárt” Debrecenben vitette, ahonnan Budapestre hurcolták a Markó utcai börtönbe. 117 napot töltött ott, ahol többször súlyosan megverték. További sorsáról, 1973-as haláláig keveset tudunk. Azt ismerjük, hogy végül megszerezte jogi diplomáját, majd 1920 agusztusától egy rövid ideig Hajdúböszörményben, a helyi újság felelős szerkesztője lett, ahol nemzeti elkötelezettségét írásai is megfogalmazta. Kisgazda politikusként, s ügyvédként tevékenykedett. Városi képviselőként a parasztság érdekeit képviselte. 1927-ben már a megyei közgyűlés tagja, s a radikális Magyar Nemzeti Párt helyi vezetője. Ekkor Gömbös Gyulát korteskorúton látta vendégül a városban. Egyébként a képviselők az ő előterjesztésére fogadták Hajdúböszörmény díszpolgárává 1936-ban Gömbös Gyula miniszterelnököt. Politikai pályájában Csorba egészen az országgyűlési képviselőségig jutott.

REKVIRÁLÁS, RABLÁS, HADISARC

A román haderő április 26-án, szombaton este 7 óra tájban vonulhatott be Hajdúböszörménybe, majd továbbvonulva elfoglalta a Hajdúság településeit. A városból sok direktóriumi vezető elmenekült, rabolva a közpénzeket, értékeket is. A direktórium helyben maradt 27 tagját elfogatták, akiket a román katonák részben Debrecenbe, részben pedig Brassóba és Moldvába szállították. A román katonaság továbbra is érvényben tartotta a direktórium által már bevezetett statáriumot, a szesztilalmat és az este nyolc óra utáni kijárási tilalmat is. A megszálló román katonák nem sokat bíbelődtek a helyiek dolgaival. Érkezésük után a városban, az iskolák 30 tantermében és több mint 1400 magánházban szállásoltatták el magukat úgy, hogy az ellátásukról a helyieknek kellett gondoskodni, az ügyintézésük pedig a városháza tisztségviselőit és helységeit használták. Fizetség nélkül. Az információkat plakátok, dobolások és a helyi újságon keresztül juttatták el a lakosokhoz. Ez utóbbi orgánusot folyamatosan cenzúrázták. A megszállók április 30-án parancs-

ba adták, hogy kezdjék meg a város tisztviselői a lovak összeírását, majd kötelezték a lakosokat, hogy lovaikat a lószerszámokkal és a szekerekkel együtt vigyék a vásártérre. Nyár végéig a románok összesen 419 lovat rekviráltak a városból. Petre Gheorghiu kapitány, városparancsnok utasításaira augusztus 31-ig 977 szarvasmarhát, 630 tonna búzát, 54 tonna rozst és 36 tonna zabot rekviráltak, minden fizetség nélkül. Elraboltak a gazdától 40 cséplőgépet is. Mindeközben hadisarcot is kivetettek a városra, amelynek értéke meghaladta a 165 ezer koronát. Tudunk arról is, hogy a helyi Tejszövetkezetből leszerelték és elvitték a tejszarnok gépeit, vajköpülőket, tejeskannákat és a tartályokat is. Az elszállásolt románok nem fizettek az elszállított sok száz mázsza tűzifáért és épületfáért sem. A román megszállás időszakáról a gimnázium igazgatója, Köblös Samu így fogalmazott: „A rövidéletű vörös korszakot 1919 április 26-án felváltja a román korszak. A személyi biztonságot talán jobban megőrző, de az anyagi javak eltulajdonításában annál gazdagabb eredményeket felmutató ciklus. Lefoglalják tornacsarnokunkat a 84. gyalogezred géppuskás osztágának, amelyet november 19-én szabadítanak fel, majd a 42-ik dandárparancsnokság részére lefoglalják az igazgatói irodát, előszobát és a tanári szobát...”.

Összességében megfogalmazható, hogy a románok megszállása nem sokban különbözött a kommunista direktórium kártevéseitől. A közgyűlési jegyzőkönyvben közel 30 millió koronára rögzítették a várost ért károkat. Azt a pusztítást, amit a Böszörmény külső részén végeztek a román hordák, fel sem lehetett mérni. Vittek mindent, ami mozgatható volt, ruhát, ingóságot, állatokat, ékszereket. Majd következett 1920. március 13-a, amikor dél előtt, Vida Gyula százados vezetésével megérkezett Horthy Miklós zalai ezredének 9. százada, akik kiűzték a románokat a városból. De ez már a város és Magyarország történetének egy másik szakasza. (Írásunk egy korábbi online cikk bővített változata. A szerk.)

Varjasi Imre

Cikkünk szerzője a hajdúböszörményi fióklevéltár vezetője, helytörténeti kutató, szerkesztő és publicista.

A helyi értéktár elnöke, a Szabadhajdú hetilapnak 32 éve szerkesztője, a Hajdúsági Tükör szerkesztőbizottságának elnöke. Tudományos-ismeretterjesztő könyvek szerzője, tanulmányok, újságcikkek írója. Szerzőnk hittel vallja: „Dolgom, hogy hidat verjek múlt és jelen között. S ennek a hídnak a pilléreibe beépítsem mind azt, amit a jövőbe átvinni érdemes.”

Balla Zoltán

Verskert

Anélkül, hogy földrajzóra csalogatnám a kedves Olvasót, nézzük hány kertet tudhat magáénak a településünk! Érdemes végig tekinteni, hiszen legtöbbjüket csak az idősebb korosztálybeliek tudnák pontosan felsorolni. Van nekünk közöttük olyanok, amelyeket ma is szőlős- és gyümölcsöskertként ismerünk. Ilyen az Árpád-, a Petőfi-, a Kossuth-, a Bethlen-, Homok- és a Nadrágoskert. Lakott szőlős- és gyümölcsös kert is a Nagy- és a Kisbocskai, valamint Bodaszőlőn a Lórántffy-kert. Ma már teljesen ember által lakottnak számít a Vénkert, a Középkert és a Zaboskert.

KÖLTŐK A KERTBEN

Ez év május 4-től egy újabb kertet avattunk a Bocskai tér egyik oldalában, a Kertész László Városi Könyvtárnál. Neve egyszerűen: verskert. Új teremtményünknek nincs nagy terjedelme. Kör alakú, szépen rendezett és alig 3 négyzetméter lehet a területe. Hogy kitalálói mit kívánnak természetben benne? Akik már jártak a közelében, elhiszik, akik még nem, azoknak hihetetlen lehet, hogy vers terem e csöppnyi területen. Igen, versidézeteiket tartalmazó virágok díszlenek benne, azzal a céllal, hogy rohanó világunkban kicsit félrevonulhassanak az ide látogatók és néhány pillanatra megállhassanak a versvirágok előtt, s a szirmaikra feljegyzett kedvenc versidézeteiket elolvashassák. A szerzemény a kertben hever, mondhatnánk úgy is, csak oda kell kicsit hajolni és olvasva gyönyörködni a „terméseken”.

Nem árultak el nagy titkot a kitalálók, amikor arra gondoltak, hogy céljuk ezzel is a költészet népszerűsítése. Vagyis nem más, mint örömet és gyönyörködtetést fakasztani a kíváncsiskodókban a versvirágok idézeteivel. A Verskertben első alkalommal helyet kapott néhány kortárs és klasszikus mű is, de helyi alkotók, közöttük Kertész László, Áfra János, Balla Zoltán, Czégény Nagy Erzsébet, Kupás Csilla, Papp-Für János írásai is olvashatók a szirmokon. Időközönként cserélik majd az idézeteiket, s talán arra is lesz lehetőség, hogy ki-ki bevigye a könyvtárba a kedvenc versidézetét, hogy a munkatársak felírják azokat egy-egy újabb virágfejre és kihelyezzék a Verskertbe. Az UNESCO 1999-ben határozta el, hogy ezt követően március 21-e lesz az a nap, amikor a költészetet az egész világon ünnepelhetik az emberek. E határozattal azt kívánták előmozdítani, hogy „... költői kifejezés révén támogassák a nyelvi sokféleséget és növeljék a veszélyeztetett nyelvek megismerhetőségének lehetőségét”. Célja pedig a költemények olvasásának, írásának, megjelentetésének és oktatásának előmozdítása az egész világon és „újra felismerni és lendületet adni a nemzeti, tájegységi és nemzetközi költészeti mozgalmaknak”.

ELRINGAT, FELRÁZ, SIMOGAT

Böjte Csaba írja: „Vegyé! a kezébe egy szép verset, olvasd el többször is, hogy a szép szavak gazdagítsanak téged! A legtöbb ember – azt mondják – 2-3.000 szót használ. Arany János 60.000 szót használt fel a műveiben, 60.000-t! Hát akkor érdemes Arany Jánost olvasni? József Attilát? Ady Endrét? Persze hogy érdemes, mert akkor tanulsz, gazdagodsz!”

A költő példát ad a hitével, a teljességre való törekvéssel. Olyan szeretetre tanít, amely tiszteletben tartja az emberi méltóságot, megértő, minden ember iránt nyitott a szeretetre. A mai rohanó világunkban szükségünk van a költészetre, a versre. Mert a vers elringat, felráz, simogat, ha kell parancsol, s ha kell, figyelmeztet és táplálja bennünk a reményt. Az irodalom szeretni tanít, mert talán manapság egy kicsit elfelejtettük, hogy „szeretni jöttünk a világra magunk és mások boldogságára”.

Akik e Verskertet városunk szívében felavatták, hitet tettek a költészet mellett. Lelküket ünneplőbe öltöztették, hogy a szép szó befo gadására alkalmassá tegyék.

De, mi is a költészet? Erre legtalálósabban Szentjóbó Szabó Andor válaszol: „A költészet több mint egyszerű rimbe szedett verssorok összessége. A költészet maga az élet – olvassuk, szeressük hát az év minden egyes napján, mert az alatt, amíg verset olvasunk, egy pillanatra minden más megáll”.

A költészet, mint általában a művészet, egyike az emberi szellem legősibb tevékenységének. A költészet szó hallatán általában versekre gondolunk, holott a fogalom 3 műnemet (líra, dráma, epika), bennük 35 műfajt tartalmaz. A görög eredetű poézis szóból származik: az alkotni, építeni, létrehozni jelentéseket hordozza. Régen az elit kiváltsága volt, a rímfaragás és a pátosz a külön bohémek sajátját képezte.

Az írásművészet, a költészet mesterségbeli fortélyait nagy titok övezi, hiszen az egyetemen, főiskolákon ma nem tanítják olyan nyilvánosan, mint más művészeti ágakat. Régen diákok külön tantárgyként tanulták a poétika, a stilisztika és a retorika tudományát, tananyag volt a verstan is, sőt maga a versírás is. Talán kijelenthető: a költészet isteni kegyben álló művészet.

A vers és a költészet, az irodalom szeretete – alapja az emberiség minden irányú fejlődésének, a kultúra megtartásának. Ezért hát szeressük, dédelgessük az irodalmat, a boldogság egyik formáját, lássuk és keressük benne a hitet, a jót, a szépséget, a tisztaságot, az igazságot és a jószágot.

Somlyó Györgyöt is idézhetjük ezennel: „A múzsa kint áll előttünk az utcán. Engedjük be a házukba és ne csak ezen a napon. Az év minden napján.” Olvassuk hát és szeressük a verseket az év minden egyes napján. Akár a könyvekben, akár az interneten és akár itt, a most megnyílt Verskertben is, hogy jobbakká és igazabbakká váljunk általuk.

Balla Zoltán

Petőfi Zenei Díjas harsonás

Későn fekszik, és későn kel, mint a hozzá hasonló művészek. Mozgalmas az élete, a színpad élteti, s az ad neki boldogságot. A hajdúböszörményi Varga Nóri harsonaművész a 2021. év hangszeres előadójaként Petőfi Zenei Díjat vehetett át az idei Magyar Kultúra Napján.

Szép és nagy ívű pálya az övé. A fiatalkori terve e díjjal is igazolódni látszik. Mostanában újra annyira elfoglalt, hogy szülei legtöbbször csak olyankor tudják telefonon elérni, ha kocsi-jával éppen úton van valamelyik szereplés helyszíne felé. Az ízig-vérig zenészlelek 1985-ben Fülöp Valéria és Varga Imre harmadik gyermekeként – két fiubáty után – látta meg a hajdúsági napvilágot. Innen erednek a gyökerei, innen származnak az első zenei élményei és – ha teheti – ide jár haza a Hadházi utcai kedves szülői hajlékba, töltekezni. A Maróthi György Általános Iskola zenei tagozatán kezdte tanulmányait, ahol a néhai Zöldné Kelemen Éva tanárnő egyengette az útját, akinek az énekóráin, és az iskolai énekkarban nyílt ki zenei talentuma. Sorsa adománya, gyerekként itt találkozott Iván Szendrával, a Ruby Harlem nevű formáció vezetőjével. Azóta több zenekarban is együtt játszanak, s mind a mai napig nagyon jó barátok. Nóri még csak első osztályos volt, amikor furulyát kapott a kezébe, s innen egyenesen vitt az útja a Bartók Béla Zeneiskolába. Kapusi Kálmánné tanárnő tanítványaként tanult fuvolázni, akitől kiváló ismereteket szerzett kottaolvasásból, s aki gyakran „bedobta” őt a hangszeres versenyek mélyvizébe. Ez a nyüzsgő közeg remek szereplési jártasságot és tapasztalatszerző eszenciát nyújtott a fiatal lány számára.

PICCOLÓTÓLA HARSONÁIG

Tizenkét évesen fuvolistaként beállt a Városi Ifjúsági Fúvószenekarba, melyben egy kis ideig piccolót is fújt. A fúvósokkal nagyon sok és

jelentős helyre jutott el: megszerette ezt a jókedvű, bohém társaságot. A zenésztársaihoz való alkalmazkodó képessége itt fejlődött ki igazán. Életének meghatározó részévé vált az együttesben való muzsikálás.

Tizennégy éves volt, amikor különös ötlete támadt. Valami azt sugallta neki: jó volna megtanulni harsonázni, mert ez a hangszer csodásan szól a zenekarban mögötte ülő ifjak előadásában. Azt tervezte: egy fél évre beiratkozik a zeneiskolába, hogy Tanyi Zoltántól, az Ifjúsági Fúvószenekar vezetőjétől vegyen harsona leckéket. A szerencse ezúttal is megszólította: a városban akkor alakult egy big band együttes, amelyik harsonás-hiánnyal bajlódott. Újabb mélyvíz a most már kamasz lánynak. Ahogy már többször is nyilatkozta: ez volt az az isteni pillanat, amikor rájött – ahogy csak lehet, és ahogy csak teheti – színpadon akar szerepelni. Az az ő világa.

A FESTÉSZET MÁMORA

Nórinál egy másik művészi készség is korán megmutatkozott – ez a rajz és a festészet iránti vonzalom. Nem véletlen tehát az sem, hogy beiratkozott a Bocskai István Gimnázium rajztagozatára, ahol a festészet mámora is felkelte az érdeklődését. Ideje jelentős részét ettől kezdve a zenélés és a rajzolás pillanatai töltötték ki. Így volt ez egészen az érettségi közeledtéig. Ám, ha tetszik, ha nem: döntenie kellett.

Döntésében, majd végső elhatározásában Sándor László, a Hajdúböszörményi Ütőegyüttes vezetője nyújtott neki segítséget. Ő volt az, aki ismeretségei révén beajánlotta Nórit a budapesti Kőbányai Zenei Stúdióba. A stúdió atmoszférája és tanárai addig soha nem tapasztalt ámulatba ejtették a fiatal lányt. Végérvényessé vált számára, hogy a zenészek világa lesz az a közeg, amelyik kiteljesítheti művészi hajlamait. Neves zenészek tanítványa lett: jó útravalót kapott Fekete-Kovács Kornéltól, Fekete István-

tól és Schrek Ferencről is. Zenekari gyakorlati ismereteket Babos Gyulától, Halász Jánostól és Póka Egontól szerezhetett. Akkoriban sok fesztiválra eljutott a Skafunderz nevű debreceni bandával. Sőt, a Cubaritmo zenekarban többször a tanárát is helyettesítette. Póka Egon több külföldi zenei táborba is elvitte magával.

DIPLOMA, CSALÁD, VISSZATÉRÉS

S eljött számára az idő, amikor sikeres felvételi vizsgát tett a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem jazz-harsona szakán. Nórit a neves intézményben Friedrich Károly és László Attila is tanította. Az egyetemi diploma megszerzése után anyai örömök elé nézett, emiatt kicsit kiesett a zenélés napi bővületéből. A sors három csodás lánygyermekkel áldotta meg. De ez az új létforma is igen aktív és tevékeny időszakot hozott számára. Jóságokat, csirkéket, tyúkokat, kecskét tartott, kapálta a ház körüli kertjüket, hogy ezzel is besegítsen a család létfenntartásába. Mint a karikacsapás, úgy égett a keze alatt a házimunka. De sok időt töltött a lányokkal is, akik gondozásába és nevelésébe gyakran besegítettek férje és szülei.

Mint épp kedves szüleitől – Valikától és Imrétől – tudjuk: az „anyaságból” nehéz volt a viselkedésszakaszkodás a zenélés vonatára, de Nóri igen gyorsan és nagy lendülettel tért vissza művésztársai körébe. A szülők büszkén mesélik azt is, hogy mindhárom lányunoka külön-külön egyéniség. Mindegyik másként pajkos. Hogy szeretik egymást csipkedni, ugratni! De kedves csi-csergésükért, őszinteségükért, okosságukért imádják őket. A nagy visszatérés után a Ruby Harlem Zenekarral 2019-ben Fonogram díjat kaptak. Ott láthatjuk Nagyferő és a Beatrice Együttesben, és elég gyakran közönség elé áll a Piros Cipellők nevű lánytríóval. A 2021-es fesztiválokat is sorra járja a Jagermaister Brass Band harsonásaként, a Ruby Harlammal pozázózik a Hajdúböszörményi Író-táborban, ahol Iván Szendrával és zenésztársaikkal mindig kedves és ünnepelt vendégnek számítanak, és tevékeny zenésze a Kokopelli Jazz Matiné nevű gyermek zenekarnak. Derekasán megállja a helyét session hangszeresként is – gyakran megfordul különböző zenekarokban, így az Azahriah, a The Biebers, a Ladánybene27, a Sugarloaf nevű együttesekben. De gyakori harsonás vendége Király Viktor vagy Vastag Tamás műsorainak is. Szerencséjére így van ez mostanában, ahogy a Covid 19 járvánnyal kapcsolatos megkötöttségek nagyrészt oldódtak. Úgy érzi jól magát, ha sokféle zenekarban muzsikálhat és abban is örömet leli, ha kipróbálhatja magát különböző zenei műfajokban, stílusokban is. Az élteti, ha újabbnál újabb és minél változatosabb kihívás áll előtte, mert tudja, hogy az akadályok leküzdése viszi előbbre és egyre magasabbra a pályáját.

Gyermekein kívül élete legnagyobb boldogsága a színpad és a zenélés, s akkor érzi magát legboldogabbnak, ha harsonajátékával közönsége elé léphet.

A nyúlánk, csinos művész huncutkásan vibráló szemei, elegáns mozgása, de különösen virtuóz harsonajátéka szinte mágnesként tapasztja rá a hallgatója füleit és tekintetét. Nagyszerű jelenség, igazi művész, díva.

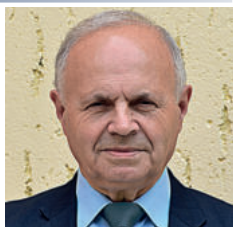
A Petőfi Zenei díj Nórinak különleges elismerést jelent, hiszen már az is nagyon nagy dolog, ha valakit jelölnek a díjra, mert hihetetlenül sok jó zenész van Magyarországon, akik között bőven lehetne díjazás-merítési lehetőség. Ezért őt magát is nagyon váratlanul érte, hogy neki ítélték oda ezt a díjat, s ő lehet a 2021-es év hangszeres előadója. Az pedig külön hab a tortán, hogy a fúvósok közül eddig még soha senki sem fért bele ebbe a kategóriába. A dolog még nagyobb pikantériája az, hogy nőként nemcsak énekesek, hanem hangszeres előadó is szóba jöhetett a mostani díj kiosztásakor.

Nóri teljes szívéből úgy gondolja, hogy méltónak kell lenni ehhez a kitüntető díjhoz, s bízik abban, hogy ez az elismerés rangot és további szereplési lehetőségeket kínál számára. Ezért nagyon várja az újabb megmérettetéseket és a ma még szunnyadó kihívásokat.

(Fotó: Kovács Gábor)

Balla Zoltán

1974 óta jelennek meg írásai. Első versét Kertész László költő, tanár emlékére írta. Verseit az Egerben megjelenő Agria és a Kulter.hu internetes folyóirat is közli. Tagja a Tokaji Íróklub Egyesületnek, és egyik szerkesztője a Hajdúsági Tükör című, Hajdúböszörményben negyedévenként megjelenő folyóiratnak. 43 éve énekel a Daróci Bárdos Tamás Vegyeskarban, amelynek 1980-tól 2007-ig titkára volt, 2007 óta elnöki teendőket foglalkozik. Izgó-mozgó, örökké nyughatatlan természetű, valami-féle alkotásra vágyó, a közösség kultúrájáért ténykedő ember. Bízunk abban, hogy egy-két gondolata olykor-olykor fennakad a kortársai agyi rostáin.

Jeles Erzsébet

Görögkatolikus hitéhez leghűségesebb város

Hajdúdorog gazdag múlttal rendelkező hajdúváros. Hagományai egyediek, a görögkatolikus vallása eltér a többi hajdúvárosétól. Lakói hosszú, nehéz és küzdelmes évtizedek után kaphatták meg azt a jogot, hogy felállítsák a görögkatolikus püspökséget. A temploma, mely székesegyházi rangra emelkedett, a hívő emberek számára mindig biztonságot, lelki megnyugvást jelentett. A település lakóinak szilárd hite, hagyományai a hétköznapiakban és az ünnepnapokon mindig is jelen volt, és jelen van a mai napig is.

hittérítést végzett, akiket görög szertartás szerint meg is kereszteltek. Akkor a szertartások nyelve magyar volt. Imre király 1204-ben görög püspökség felállítását javasolta III. Imre pápának, sajnos ez akkor nem valósult meg. A törtelem viharában akadályozták a görög szertartás terjedését, kiirtani azonban nem tudták. Megtartották anyanyelvüket és szertartásaikat. A török világban és a reformáció idején a papjaiktól megfosztott Bihar megyében lakó római katolikusok az Alföldön felvették a keleti szertartást. Elképzelhető, hogy a Bocskai seregében szolgáló hajdúk egy része ezen népcso-

GÖRÖG SZERTARTÁSÚ HAJDÚ VITÉZEK

A magyar nyelvű liturgiáért folytatott harc 1912. június 8-án érte el azt, hogy Hajdúdorog a magyar nyelvű görögkatolikus központja lett. A településen ehhez a dátumhoz kapcsolódva ünneplik minden esztendőben a város napját. A 100 éves évfordulón a magyar országgyűléstől megkapta a „Görögkatolikus hitéhez leghűségesebb város” címet. Az előzményekről érdemes beszélnünk. Talán ebből az írásból megtudhatják az olvasók, hogy miért olyan különleges ez a dátum a görögkatolikusok, és Hajdúdorog történetében. A település már az Árpád-korban is lakott hely volt, de a háborúk, a járványok miatt a 16. század végére lélekszáma nagyon lecsökkent. Varga Géza Hajdú megye monográfiája című könyvében kimutatta, hogy Dorog lakói azon ősmagyaroktól származnak, akik Bulcsú, Gyula és Ajtony vezérekkel Erdély elfoglalása után ott letelepedtek, s akik között 950 körül Hierotheosz és társa

porthoz tartozott, akik, még ha nem is voltak mindannyian magyarok, a színmagyar közegben elmagyarosodtak, amikor Dorogra jöttek már magyarok voltak. Bocskai István erdélyi fejedelem nemesi rangra emelte görög szertartású vitézeit és Dorogra telepítette őket. Többségük dél-magyarországi végvidékekről elmenekült, illetve a törökök által elűződött határvédő magyarság köréből került ki. Talán ez a magyarázata a címerben található kardnak és a levágott török fejnek. Téves az a nézet, hogy Dorog görög szertartású hívei a régióba települt rácok és más nemzetiségűek elmagyarosodott utódai lennének. Bocskai 1605. december 12-én kelt korponai adománylevelében, a szabadságharcban tanúsított bátorságukért földet, otthont adott a bátran, hőiesen harcolt hajdúknak. Az adománylevelben 13 kapitány neve szerepel, köztük Farkas Mihály dorogi kapitányé is. Az ő vezetésével történt Dorog betelepítése. Miben voltak mások a Dorogra telepített hajdúk? Erről csak szájhagyomány alapján maradt fenn a válasz: a katonák bátrak, vakmerőek vol-

tak a harcokban, a csatákban, ugyanakkor istenfélő, vallásuk előírásait betartó, görög szertartású embereként éltek. A különböző ünnepeket együtt ünnepelték, közös volt az imádságuk, a sorsuk. A kettős kereszt és a kard szimbolizálta ezt a címerben.

OLTÁRI NYELV, NEMZETI ÖNTUDAT

Az őslakos magyarokkal és a kevés idegenrel (rácokkal) rövid idő alatt elmagyarosodtak. Itt csak magyar szót lehetett hallani, magyar nyelven folyt a levelezés, magyarként élték a mindennapjaikat. A 18. században a dorogi görögkatolikus iskolában orosz, illetve román nyelvű szertartásokba való aktív bekapcsolódás miatt tanították az orosz- és oláh egyházi nyelv legalapvetőbb elemeit, de a tantárgyak oktatása magyar nyelven folyt.

A görög szertartáson lévő hajdúk nemzeti és vallásszabadságért harcoltak, azért, mert az oszláv nyelv iránt idegen érzelmekkel bírtak. Saját anyanyelvükön kívántak misézni. Érezték azt, hogy az oltári nyelv erősen visszahat a nemzeti öntudatra. A magyar nyelv általános használatáért folytatott reformkori küzdelem nagy hatással volt a magyar nyelvű liturgia igényére. A világosi fegyverletétel szintén tovább fokozta az orosz nyelv iránti ellenszenvet. Farkas Lajos 1843-ban jelen volt a pozsonyi országgyűlésen, ahol a magyar nyelvű liturgikus könyvek kiadása költségeiről is tárgyaltak. Farkas Lajos honvédszázados részt vett a szabadságharcban, mint honvédszázados, több dorogival együtt. Félévi bujdosás után, kalandos körülmények között jött vissza szülővárosába. Farkas Lajos elkötelezett híve volt a magyar liturgikus nyelv oltárra emelésének. A keleti rítusú hajdúk részt vettek a Rákóczi-szabadságharcban és a 1848-as forradalomban is. A nemzeti harcokban való részvétel erősítette a magyarságtudatukat, miközben az egyház arra kötelezte őket, hogy oszláv, illetve román nyelven prédikáljon a pap a templomban. A Hajdúdorogi Egyházmegye felállításaig a magyar görögkatolikusok a munkácsi, az eperjesi, a balázsfalvi és a szamosújvári egyházmegyéekben éltek. A liturgikus nyelv szláv illetve román volt, de mellettük magyar egyházközségekben a magyar nyelvet is használták. A 19. század első felétől kezdve a görögkatolikus magyarok arra törekedtek, hogy a szertartásokat kizárólag magyarul végezzék. A kezdeményezések eredménytelenek voltak, arra a következtetésre jutottak, hogy a magyar liturgikus nyelv, csak magyar egyházmegyében valósulhat meg. Hajdúdorog, 1866-ban feliratot intézett I. Ferenc József királyhoz, az udvari főkancláriához, az országgyűléshez és az esztergomi érsekhez, melyben azt kérték, hogy szentesítsék a magyar liturgikus nyelvet, állítsanak fel püspökséget, Hajdúdorog székhellyel. Kérték, hogy a Julianus naptár helyett a Gergely naptárt vezessék be, valamint azt, hogy görögkatolikus nagygyűlést rendezzenek. A kérvényre választ sem kaptak, de a társadalom felfigyelt a magyar

ajkú görögkatolikusokra. A kongresszus megtartására 1868. április 16-án került sor Hajdúdorogon. Az elnök a fent említett Farkas Lajos volt. Az alábbiakat fogalmazták meg: egyházi és világi vezetőktől kérik, hogy Hajdúdorogon magyar görögkatolikus püspökséget állítsanak fel, a szertartási könyveket fordítsák le magyar nyelvre, állami költségen, a magyar liturgikus nyelvet szentesítsék. Farkas Lajos az Ungváron megjelenő Kárpáti Hírnök című újságba, melynek alapítója, szerkesztője a dorogi származású Mészáros Károly (1821-1890) volt, ezt írta: „nemzeti nyelvünket az összes magyar ajkú egyházakban, minden küzdelmünk mellett sem vihetjük egyhamar keresztül, míg egy külön önálló magyar ajkú görögkatolikus püspökséget kieszközölnünk nem sikerülend, ...”. Óriási csalódást okozott, hogy a király csak püspöki külhelynökséget állított fel, Hajdúdorog székhellyel. Első külhelynök Danilovics János volt. A görögkatolikus magyarok azonban ezzel nem elégedtek meg, tovább folytatták küzdelmüket célkitűzéseik megvalósításáért. A király 1881-ben már kész volt a magyar püspökség felállítására, de a püspökök nem támogatták azt. Időközben a magyar liturgiát egyre több egyházközségben bevezették. A külhelynök fordítóbizottságot szervezett, akiknek az volt a feladatuk, hogy a legfontosabb szertartásokat magyar nyelvre fordítsák, és ki is adatta azokat. Az oszláv nyelv használata a Liturgia csendes imáira és az átlényegülés szavaira szorítkozott. 1896-ban Róma betiltotta a magyar liturgikus gyakorlatot. A magyar kormány úgy vélte, hogy a püspökség felállítására csak akkor kerülhet sor, ha Róma az áldását adja.

A VÁROS NAPJA HAJDÚDOROGON

1898-ban megalakult a Görög Szertartású Katolikus Magyarok Országos Bizottsága, melynek elnöke Szabó Jenő ny. államtitkár lett. Ők nem a püspökség felállítását kívánták, hanem, hogy a magyarok a jelenlegi egyházmegyék keretei között szabadon használhassák a nyelvüket a szertartásokon.

1900 jubileumi szent év volt, ebből az alkalmából O. B. Vályi János eperjesi püspök vezetésével zárandoklatot szerveztek Rómába. Ezen hatvanhét lelkész és háromszáznegyvenkilenc hívó vett részt. Firczak Gyula, munkácsi püspök Rómában csatlakozott a zárandokokhoz. Május 9-én fogadta őket XIII. Leó pápa, amikor is Vályi János átadta a görögkatolikus magyarok emlékiratát. Előadta, hogy 200 000 görögkatolikus magyar hívőnek a magyar liturgikus nyelvet engedélyezni szíveskedjék, valamint azt is, hogy szentesítse a magyar nyelv liturgikus használatát. A pápa örömmel üdvözölte a zárandokokat, de a magyar liturgia kérdéséről nem nyilatkozott. Az emlékiratra később sem jött válasz, sőt 1910-ben a Szentszék a budapesti görögkatolikus templomban megtiltotta a magyar nyelv használatát. Ekkor megváltozott az Országos Bizottság álláspontja is: most már a dorogiakkal együtt küzdött a püspökség

felállításáért. Elfogadták a két nyelven végzett szertartás gondolatát. Szabó Jenő a főrendiházi felszólalásában kérte a kormányt, hogy változtassa meg korábbi álláspontját az egyházmegye felállítása kérdésében. A magyar liturgiát csak a magyar püspökség harcolhatja ki. A Hajdúdorogi Újság hetente megjelenő számában naprakészen írtak a püspökségért folytatott küzdelem minden mozzanatáról. A kormány elfogadta az Országos Bizottság álláspontját, kérte a királytól a görögkatolikus püspökség felállítását. Ferenc József király hozzájárult a megalapításhoz. Az előterjesztést a kalocsai érsek juttatta el az Apostoli Szentszékhez, 1911-ben. A kormány azt kérte, hogy az új püspökség hivatalos liturgikus nyelve az „ógörög” legyen, a magyar nyelv a nyugati egyház gyakorlata szerint érvényesüljön.

Az alapító bulla: I. Ferenc József király 1912. május 6-án megalapította a hajdúdorogi Egyházmegyét, X. Szent Pius pápa pedig 1912. június 8-án kiadott „Christifideles Graeci” kezdetű bullájával kanonizálta azt. A pápa a dorogi templomot székesegyház rangjára emelte.

A liturgia hivatalos nyelve a „klasszikus” görög nyelv. A magyar nyelvet kizárólag a liturgián kívüli ájtatosságokban, a magánimádságokban, a szentbeszédben és a nép tanításában szabad használni – állt a végrehajtási rendeletben. A küzdelem fő mozgatórugója Farkas Lajos, sajnos már nem élte meg a püspökség felállítását.

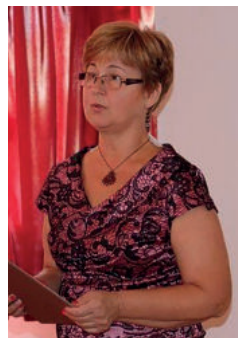
A magyar nyelv oltárra emelése még váratott magára.

„Válasszon magának városnapot Hajdúdorog!” (Hajdúdorogi Újság 1996. márc. 2.) című írásában Takács Gyula vetette fel annak gondolatát, hogy június 8-át a városatyák nyilvánítsák városnappá.

Talán ebből a rövid ismertetőből is kiderül, hogy a dorogi képviselő-testület miért döntött úgy, hogy e jeles nap legyen a város napja, ami az évek során városhétté fejlődött – intézmények, civil szervezetek, az önkormányzat programot szerveznek erre az időszakra. Az ünnepi képviselő-testületi ülésen adják át a kitüntetések azon személyeknek, vállalkozóknak, akik munkájukkal öregbítik a település hírnevét.

Jeles Erzsébet

Közművelődési könyvtáros, kulturális szolgáltatásfejlesztési szakember. 1990 óta dolgozik a Hajdúdorogi Mészáros Károly Városi Könyvtárban, melynek 2010 óta a vezetője. Kiemelt feladat a könyvtárban a helyismereti anyagok gyűjtése, kiadvány szerkesztése, a helyi névtár, az Időutazás Hajdúdorogon elnevezésű program gondozása, továbbfejlesztése.

Cikkünk szerzőjét néhány hete kerestük meg, s kértük fel településük, Hadház bemutatására. Készségesen, azonnal segített, majd ígéretéhez híven megküldte anyagát. Telefonon még abban is megállapodtunk, hogy a böszörményi levéltárban találkozzunk, hosszabb távra beosztva írásait. Aztán a család emailje érkezett, amelyben tudatták a megmászhatatlant. Hadházy Jenő nincs többé, megtért teremőjéhez. Írását emlékének szenteljük. Nyugodjon békében!

Dr. Hadházy Jenő

Hadház egykori kis erődtemploma

A város templomának első írásos említése 1332-ből való, amikor a Szűz Mária tiszteletére szentelt egyházának Miklós nevű papja, az egri káptalannak 10 garas pápai tizedet nem fizetett be. Ugyancsak az egri káptalannak Hédervári Lőrinc nádorhoz, 1437. július 12-én keltezett jelentésében olvasható, hogy Hadháznak torony nélküli, temetővel körülvett temploma van.

HAJDÚK HADHÁZON

A XVI. század elején Serédy Gáspár uralta Hadházat, aki 1542-ben Erdély katolikus püspöke lett. Alattvalói, így Hadház lakossága is 1551-ben még katolikusok voltak. Abban az időben a kegyetlenségéről elhíresült főpap minden eszközzel próbálta megakadályozni, hogy birtokaira, így Hadházra is Luther Márton hitújításra vonatkozó tanait, a Wittenbergből hazatérő debreceni diákok elterjesszék. Ennek ellenére Hadházon ebben az esztendőben már említene egy Péter nevű református presbitert, akiről a nevén kívül egyebet nem őriztek meg a feljegyzések. Serédy Gáspár katolikus püspök 1566-ban meghalt. Egy év múlva Méliusz Juhász Pétert megválasztották Debrecenben a hazai református egyház első püspökévé, és ezzel hivatalosan is elindulhatott az egyház hitújító szervezkedése. Az 1567. évi debreceni Zsinat határozott arról, hogy Luther és Kálvin reformátori irányzatai közül Kálvin János tanait fogadja el, és annak lesz hirdetője. Serédy halála után Hadház az Erdélyi Fejedelemségre szállt, és az itteni őslakosok, mint a kálvini hitvallású János Zsigmond fejedelem alattvalói reformátusokká lettek. Bocskai István 1605. december 12-én, Korponán kelt adománylevelével Hadházat a hajdúvitézseinek adományozta. Amikor a hajdúk a várost ténylegesen a birtokukba vették, többnyire romokat, pusztaságot, egy erősen leromlott állagú templomot, és húsznál alig több elárvult családot találtak. A beköltözők nemcsak a falut építették újjá, hanem a harcos idők dűlásaiban megrongálódott, akkorra már reformátussá lett templomát is. Abban az időben a környéken ez volt az első olyan megújított kőtemplom, amelyben a református hajdúk először gyűlhetek össze istentiszteletre.

HARANGTORONY A DOMB TETEJÉN

A legrégebbi templomábrázolás az 1858. július 11-én megjelent Vasárnapi Újságból ismert. Ezen a metszeten jól látszik, hogy a kőkerítés-

sel körülvett kis erődtemplom egy domb tetejére épült. A kelet-nyugati tájolású, zsindelellyel fedett templom nagyobb tornya a nyugati oldalon, míg a különálló, valószínűleg fából ácsolt harangtornya a keleti kapu szegletében állt. Nagyharangját 1598-ban öntötték. A nagyobb torony tornácszerű figyelőállásában folyamatosan fent volt a strázsza. Ha betolakodók közeledését látta, vagy valahol a szalmával, náddal, zsindelellyel fedett házak között felcsaptak a lángok, a harang félreverésével riasztotta a lakosságot.

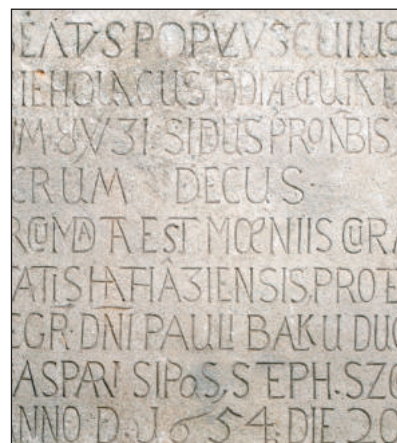
1704. szeptember 8-án, Újvári Zsigmond prédikátorsága idején a hajdúvárosok Hadházon, a templomban tartották a közgyűlésüket. Összejövetelük céljáról és tartalmáról minden bizonnyal készülhetett akkor feljegyzés, de sok más régi fontos irattal együtt, minden Hadházra vonatkozó korabeli írás az emberi tudatlanság áldozata lett. Történt ugyanis, hogy az egyik betolakodó, ellenséges támadás során Berta Gergely népszónok a város leveles ládáját az erdőbe menekítette. Kocsisa segítségével a ládát egy jeles fa tövében közösen elásták. Később a kocsis - abban elrejtett kincset sejtve - visszament és a ládát a földből kiforgatta. A remélt kincs helyett azonban csak számára értéktelen, teleírt papirosokat és könyvféléket talált. Csálódottságában és bosszúságában halomra hánymta azokat, és felgyújtotta. Sohasem fogjuk megtudni, hogy miféle pótolhatatlan városi iratok váltak akkor a tűz martalékává.

BECSES KÖEMLÉK

1872-ben új, nagyobb templomot építtetett a város, és nem látták értékét a feleslegessé vált régi templomnak, így bontásra ítélték. Ma már csak a templomból megmaradt úrasztali edények, hímzett terítők, imakönyvek, perselyek, a templom berendezéséből megmaradt Mózes-szék és egy kőtábla emlékeztetnek városunk egykor volt kis erődtemplomára. Ezek közül az egyházközség legbecsesebb értéke az 1623-ból az

úrasztali ónkupa. Értéke a számunkra azért felbecsülhetetlen, mert ez az egyetlen hiteles tárgyi emlék az első református hajdútelepeselek időszakából, ugyanis az ide települt első hajdúcsaládok ebből a kupából kaptak úrvacsorai bort.

1654-ben vették azt a kőtáblát, amely a templomkerítés keleti kapuja felett, a kőkerítés felújításáról tudósított. Az új templom építői ezt a kőemléket becsesnek találták, és beépítették a mai református templom előcsarnokába.

Latin nyelvű szövegének fordítása: 144. zsolnár 15. verse: Boldog az a nép, melynek Istene az Úr. 127. zsolnár 1. verse: Ha Isten nem őrzí a várost, hiába vigyázzák az őrizők. Róm. 8. rész 31. verse: Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk.

Istennek eme háza szent ékességül falakkal kerített körül az egész hadházi közönség gondosságából és szorgalmából, nemzeti és nagyságos Balku Pál főkapitány úr, nemes Katona Miklós hadnagy, nemes Sipos Gáspár, Szölös István, Csőregh Mihály, Szabó János és mások idejében az Úr 1654. évében augusztus 20. napján. Ezek a relikviák a mai református templom egyháztörténeti állandó kiállításának legbecsesebb darabjai.

Dr. Hadházy Jenő

Néhai dr. Hadházy Jenő, a Nyíregyházi Főiskola Pszichológia Tanszékének nyugalmazott főiskolai docense, Hajdúhadház díszpolgára, helytörténész, tudományos kutató, publicista, a település értéktárának aktív közreműködője, kiállítások rendezője, kiadványok, könyvek szerzője.

Buckó József

A bölcsesség hordozói, a kovácsok

A kovácsot az emberiség történetében mindig megkülönböztetett tisztelet övezte, egészen a közelmúltig. A Bibliában, Mózes első könyvében olvassuk, hogy „a kovácmesterség megalapítója a Káin utódai közül való Tubal Káin volt.”

HÁZASSÁG AZ ÜLLŐ ELŐTT

Mivel nem csupán különleges anyaggal, a vassal, hanem az ég ajándékával, a tűzzel bánt, alakja a görög és római kultúrában egyaránt az istenek sorába emelte. Hephaistos a legbölcsőbb istenségnek számított. Ő volt az istenek kovácsa, a tűz istene, s természetesen a kézműves mesterek párfogója is. Nem véletlen, hogy a legtöbb nép életében is ő, a helység kalapácsa számított a legbölcsőbbnek. Ő volt a tanácsadó, a falu esze. Tekintélyük a királyokéval volt egyenlő, ami nem csoda, hiszen ők készítették számukra hatalmuk biztosítékát, a fegyvereket is.

A régi britek három kiváltságos kasztja közül az egyik a kovácsoké volt. S mindannyian emlékszünk rá tanulmányainkból, hogy a finnek Kalevalájának hőse is egy kovács, Ilmarinen, aki tudós mester volt. Skóciában egészen 1856-ig előttük költöttek a házasságok, az „oltár” szerepét pedig a kovácsüllő töltötte be. Néhány ezer kilométerrel keletebbre, a Kaukázusban, az abházoknál ugyancsak a kovács töltötte be a pap szerepét. Nem véletlen, hogy ő volt a legfőbb bírósági ember is. A bűnnel vádolt személy a mesteriség jelképének számító kovácsüllő előtt ekképpen tett fogadalmat: „Ha nem mondok igazat, az Isten ezen az üllőn loccsantsa szét a fejemet.”

EGY KOVÁCS NEM KOVÁCS

A mesteremberek és a köznyelv is úgy vélekedett, hogy egy kovács nem kovács, sőt hozzátették: két kovács is csak fél kovács, s csak három kovács számít egy kovácsnak. Ennek magyarázata abban keresendő, hogy az izzó vassal, amely igen gyorsan hűl, csak gyorsan és célzatos pörölyütésekkel lehet bántani. Három kovács azonban már egy kisebb zenekar, hiszen ütések ritmusa, a kovácsbeszéd, muzsikaként zengte be az utcát, a falut. Ehhez azonban a vezető kovács szerepére volt szükség, aki karmesterként vezényelte az ütemre kalapálást, amely aztán valóban muzsikaként csendült fel a műhelyek előtt elhaladó fülében. Ez a munkazene pedig a zene születésének legősibb melegágya.

A mesterség alapja tehát a testi erőn túl, mindennek előtt a jó dallam- és ütemérzékben rejlett. Nem véletlen, hogy amikor egy apa elvitte fiát a mesterhez, hogy tanítsa meg a kovácsolás tudományára, az legelőbb is „megdanoltatta”. Az énekhang alapján döntött ugyanis arról, alkalmas lesz-e a feladatára.

A HELYSÉG KALAPÁCSAI

Petőfi híres verses eposzában élénk rajzolta a falusi kovács alakját. A kovácsok családjában mindig ők alkották ugyanis a többséget, akiknek szerepe nélkülözhetetlen volt a paraszti társadalomban. Ők patkolták a lovakat, olykor a szarvasmarhákat is, ők vasalták és javították a szekereket, ők készítették a gazdálkodás és a háztartás különféle eszközeit. És karban is tartották azokat. Két társadalmi csoportra különültek. A komenciós és a magatarti, tehát önálló mesterekre. A legnehezebb dolguk az előbbieknél volt, hiszen a kevéske természetbeni járandóságért éjjel-nappal a gazdák rendelkezésére kellett állniuk. Saját műhelyük sem volt, és a szerszámok java része is a közösség tulajdonát képezte. Ők csak tudásukkal, munkarejükkel rendelkeztek. Törekedtek hát minél előbb arra, hogy önállóvá, céhes mesterekké váljanak, amely a társadalmi ranglétra csúcsát jelentette. Soraikból emelkedtek ki a különféle újítógató, feltaláló mesteremberek, akik olykor országos szintű alkotásokkal gazdagították a paraszti társadalom eszközkészletét.

A hajdúböszörményi kovácmesterség múltjának alapos feltárását Szekeres Gyula végezte el. Tanulmányából képet formálhatunk a céhes ipar rendkívül komoly szakmai elvárásairól, egy-egy remeklése elkészítése tekintetében. A tanoncévek után vándorútra, azaz tapasztalatszerzésre indult fiatal csak kellő ismeretek birtokában jelentkezhetett a helybéli céhmesternél remeklésre, hogy elnyerhesse a céhbeli tagságot. Nos, ezek a mesterrekek az alapvető és nélkülözhetetlen szakmai fogásokról, illetve tudásról adtak számot. Egy-egy ilyen kiszabott munka állhatott például szekérvasalásból, patkókészítésből vagy éppen egy kisbalta megkovácsolásából. A lényeg, a magasszintű szakmai tudás bizonyítása volt. Enélkül ugyanis senki nem válhatott mesteremberré.

ÚJÍTÓK ÉS KOCSIGYÁRTÓK

A korán polgárosodó hajdú társadalmak a mesteremberek számára komoly háttérrel biztosítottak. Különösképpen is a 19. század második felétől, amikor a magyar mezőgazdaságban egyre sürgetőbbé vált például egy modern, hatékony eketípus, vagy éppen lókapá, azaz ekekapá kifejlesztése. Ennek kisüzemi háttere Hajdúnánáson teremtdőtt meg Nagy Imre műhelyében, ahol saját szabadalma alap-

ján olyan „csavarrendszerű eke” gyártását kezdte el, melyek kiszorították nem csupán az addig használatos fél, vagy teljesen faekét, hanem – vidékünkön legalábbis – a nagy gyárak eketípusait is. Ennek az ekegarnitúrának a lényege abban állt, hogy a kötött, hajdúföld sajátosságaiból kiindulva olyan ekét alkottak, amely kétszűszós megoldásával olyan biztonságban járt a talajban, hogy azt szántás közben tartani sem kellett. De a szántási mélységet is „forradalmasították”, hiszen az eketaligán olyan megoldást fejlesztettek ki, melynek segítségével menet közben akár milliméter pontossággal is szabályozni lehetett a szántási mélységet.

Hajdúdorogon egy egészen más iparág, a kocsigyártás virágzott fel. Ennek hátterében a Pomucz testvérek, Dávid és György álltak, akik Gyuláról települtek ebbe a városkába, még a nagy háború előtt. Tapasztalataikat a Debreceni Riesz Kocsigyárban szerezték.

Kétkerekű féderes taliga, azaz homokfutó, városi hintó és löcsös szekér, vagyis könnyű kocsit egyaránt kikerült a kezük alól. Ebben az időben 33 kovács csengette az üllőt, ám az ő műhelyük számított a legtragosabbnak. 1912-ben, amikor a görög katolikus egyházmegye létrehozását ünnepelte a település, az egyházi méltóságokat az a fekete bársonnyal kárpitozott hintó szállította, amely Pomucz Dávid műhelyében készült.

Vidéünk kovácsai között fel-felbukkantak olyanok is, akik mesterségüket művészi szintre emelték. Ők voltak a műkovácsok, akik alkotásaikkal mindmáig hatóan hozzájárultak a polgárosodó hajdúvárosi arculat megteremtéséhez. Ennek bemutatása azonban meghaladja ennek az írásnak a kereteit.

Buckó József

A cikk szerzője hajdúnánási múzeológus, néprajzkutató, nyugalmazott múzeumigazgató. Helytörténeti és néprajzi kutatásai a Hajdúság, s különösen Hajdúnánás történetét, népi és tárgyi emlékeit dolgozzák fel. Ezekhez párosul az általa kézzel kovácsolt emlékek elkészítése is.

A természet kincse – a Bocskai Gyógyvíz

Hajdúböszörményben a föld mélye is kincset rejt magában. A Bocskai Gyógyvíz sok lehetőséget kínál vendégeinek.

Az 52 celsius fokos nátrium-kloridos, brómos, jódos, fluoridos gyógyvíz összes oldott ásványi-anyag-tartalma literenként 4605 milligramm.

Kiválóan alkalmas reumatikus ízületi bántalmak, nőgyógyászati, mozgásszervi megbetegedések kezelésére és pajzsmirigy-problémák enyhítésére.

Bocskai Strand- és Gyógyfürdő
Hajdúböszörmény, Uzsok tér 1.
Nyitva: naponta 9-20 óráig.
Telefon: +36 52 219 555

FELHÍVÁS

„Ültessünk verset!”

Költeményekkel színesítsük együtt városunk főterét!

A Kertész László Városi Könyvtár Verskertjének küldetése, hogy idevonzza a városunkban élő és idelátogató költészetkedvelők figyelmét.

Verskertünkbe hagyományteremtő jelleggel időnként újabb és újabb verseket ültetünk.

Várjuk könyvtárunkba olvasóink és a lakosság kedvenc költeményeit vagy saját írásait, melyeket elhelyezhetünk Verskertünkben.

Elérhetőségek:
Kertész László Városi Könyvtár
Hajdúböszörmény, Bocskai tér 2.
Tel.: 52/228-284
e-mail: hbkonyvtar@gmail.com

Mondj
IGEN-t
a Fürdőkeri
Étteremre!

Fürdőkeri Étterem

ESKÜVŐI

ajánlat - 2022

Esküvői helyszínt keresel?

*Ünnepeljétek életetek nagy napját
egy felejthetetlenül romantikus környezetben.*

PLUSZ SZOLGÁLTATÁSOK

DEKORÁCIÓ, FOTÓ, FÉNYFESTÉS, SÁTORBÉRLÉS,
HANGOSÍTÁS, DJ SZOLGÁLTATÁS, ZENEKAR, SZTÁRVENDÉG,
SZERTARTÁSVEZETŐ, KOKTÉLPULT, GRILLTERASZ.

Egyedi és csomagajánlataink:

+36 70 568 7406

furdokertietterem@gmail.com

www.furdokert.hu

4220 Hajdúböszörmény, Nagy István u. 38/A